

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

MUZIKOS PEDAGOGIKOS MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA

LAURA DUDNIKIENĖ

Magistro darbas

**TARPKULTŪRINIO UGDYMO GALIMYBĖS NEFORMALIAJA
MUZIKINE VEIKLA: EN-DEN-DU MUZIKOS STUDIJOS ATVEJIS**

Darbo vadovas (-ė): prof. dr. Diana Strakšienė

Šiauliai, 2022

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį darbą,
GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

<i>Vardas, pavardė Name, Surname</i>	Laura Dudnikienė
<i>Padalinys Faculty</i>	Šiaulių akademija Šiauliai Academy
<i>Studijų programa Study Programme</i>	Muzikos pedagogikos magistro studijų programa Music pedagogy master's degree
<i>Darbo pavadinimas Thesis topic</i>	Tarpkultūrinio ugdymo galimybės neformalią muzikinę veiklą: En-den-du muzikos studijos atvejis The Scope of Intercultural Education by Means of Informal Music Activities: a Case Study of The En-den-du Music Studio
<i>Darbo tipas Thesis type</i>	Baigiamasis darbas Final Thesis

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Laura Dudnikienė, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)

I, Laura Dudnikienė, by submitting this paper confirm (check)

**Embargo laikotarpis
Embargo Period**

*Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:*

_____ mėnesių / months

(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / an embargo period shall not exceed 60 months).

Embargo laikotarpis nereikalingas / no embargo requested.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / Reason for embargo period:

Dudnikienė L. Tarpkultūrinio ugdymo galimybės neformaliąja muzikine veikla: En-den-du muzikos studijos atvejis / vadovė prof. dr. D. Strakšienė; Vilniaus universitetas Šiaulių akademija, Edukologijos institutas. – Šiauliai, 2022. – 68p.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe siekiama atskleisti muzikinio ugdymo tarpkultūriškumo aspektą, kuris suprantamas kaip galimybė skirtingų tautybių moksleiviams muzikuojant kartu ir bendraujant tarpusavyje susipažinti su kitomis kultūromis, išgyventi jas, pajauti viso pasaulio atspindį. Pasirinktas tyrimo objektas – tarpkultūrinis ugdymas neformaliąja muzikine veikla. Magistro darbo tikslas – atskleisti tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformaliąja muzikine veikla (En-den-du muzikos studijos atvejis). Darbo tikslui realizuoti buvo suformuluoti tyrimo uždaviniai: 1) apibūdinti kultūros, tarpkultūrinio ugdymo sampratas; 2) išnagrinėti, neformaliojo muzikinio ugdymo formas, tikslus ir uždavinius; 3) aptarti muzikinio ugdymo raiškos elementus tarpkultūrinėje perspektyvoje; 4) atlikti kokybinį tyrimą, siekiant išsiaiškinti tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformalia muzikine veikla. Siekiant atskleisti tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformalia muzikine veikla, buvo atliktas kokybinis tyrimas, kuriame dalyvavo 7 Šiaulių miesto menų mokyklos muzikos studijos „En-den-du“ ugdytiniai.

Išanalizavus mokslinę ir metodinę literatūrą bei atlikus empirinį tyrimą gautos šios išvados:

1. Tarpkultūriškumo samprata apibūdina kitų kultūrų, sociokultūrinių grupių pažinimą, paaiškina ryšius tarp kultūrų, tarpkultūrinių panašumų paieškas. 2. Pagrindinis neformalaus ugdymo tikslas – tobulinti ir spartinti individo socializacijos procesą, vystyti kūrybines galias, formuoti laisvalaikio kultūrą, užtikrinti užimtumą, tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. 3. Muzika yra vienas esminių tarpkultūrinio ugdymo elementų, civilizacijos išdava. Muzikos pagalba galima lavinti ir plėsti akiratį, įgyti tarpkultūrinių žinių, muzikos garsais visuomenės ir kultūros gali komunikuoti tarpusavyje, perduoti kultūrinius-socialinius pranešimus. 4. Atliktus kokybinį tyrimą Šiaulių menų mokyklos muzikos studijoje „En-den-du“, galima teigti, kad ugdytiniai muzikuodami neformalioje muzikinėje veikloje įgyja ne tik konkrečių muzikinių žinių ir gebėjimų, bet ir susipažįsta su kita kalba, kultūra, plečia pasaulėvaizdį, formuoja(si) kitoniškumo suvokimą, priėmimą, bei toleranciją. Atliktas tyrimas parodė, kad neformalusis muzikinis ugdymas gali būti sėkmingai taikomas ugdant asmenines, specialiąsias, socialines ir tarpkultūrines moksleivių kompetencijas.

Dudnikienė L. The reflection experiences of music teachers as professional improvement tool / supervisor prof. dr. D. Strakšienė; Vilnius University Šiauliai Academy, Institute of Education. – Šiauliai, 2022. – 63p.

SUMMARY

The aim of this master's thesis is to reveal the intercultural aspect of music education, which is seen as an opportunity for students of different nationalities to get to know, experience and feel other cultures together. The chosen research object is intercultural education through non-formal musical activities. The focus of the master's thesis is to reveal the possibilities of intercultural education through non-formal musical activities (the case of En-den-du music studio). In order to complete the study, tasks of the research were formulated: 1) to describe the concepts of culture and intercultural education; 2) to examine the forms, goals and objectives of non-formal music education; 3) to discuss the elements of expression of music education in an intercultural perspective; 4) to carry out qualitative research in order to find out the possibilities of intercultural education through informal musical activities. To reveal the possibilities of intercultural education through informal music activities, qualitative research was carried out, which included 7 students of the music studio “En-den-du” of Šiauliai City School of Arts. After analyzing the scientific and methodological literature and conducting empirical research, the following conclusions were obtained: 1. The concept of interculturalism describes the knowledge of other cultures and socio-cultural groups; explains the connections between cultures and the search for intercultural similarities. 2. The main goal of non-formal education is to improve and accelerate the process of socialization of an individual, to develop creative abilities, to form a leisure culture, to secure employment, to meet the needs of students for cognition, education and self-expression and to help them become active members of society. 3. Music is one of the essential elements of intercultural education and a result of civilization. With the help of music, it is possible to develop and expand one's horizons, acquire intercultural knowledge, as well as various cultures can communicate between each other and convey cultural-social messages. 4. After conducting a qualitative research in the music studio “En-den-du” of Šiauliai School of Arts, it can be stated that by acquiring music in informal musical activities, students not only acquire specific musical knowledge and skills, but also get acquainted with another language, culture, expand their worldview, form perception, acceptance and tolerance. Research has shown that non-formal music education can be successfully applied to the development of students' personal, special, social and intercultural competences.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. TEORINIS TARPKULTŪRIŠKUMO UGDYMO(SI) ASPEKTAS KULTŪROS RAIŠKOS KONTEKSTE	9
1.1. Kultūros sampratos įvairovė ir kaitos tendencijos.....	9
1.2. Tarpkultūriškumo samprata.....	14
1.3. Tarpkultūrinio ugdymo raiška edukacinėje realybėje.....	16
1.4. Tarpkultūrinės kompetencijos samprata ugdymo praktikoje.....	17
2. NEFORMALIOJI MUZIKINĖ VEIKLA KAIP TARPKULTŪRINIO UGDYMO FORMA	25
2.1. Neformaliojo muzikinio ugdymo samprata, tikslai ir uždaviniai.....	25
2.2. Muzikinio ugdymo raiška tarpkultūrinėje perspektyvoje.....	30
2.3. Neformaliojo muzikinio ugdymo formos kaip tarpkultūriškumo ugdymo priemonė.....	35
3. „EN-DEN-DU“ MUZIKOS STUDIJOS UGDYTINIŲ TARPKULTŪRINIŲ PATIRČIŲ VERTINIMAS: KOKYBINIO TYRIMO ANALIZĖ.....	42
3.1. „En-den-du“ muzikos studijos veiklos apžvalga (ugdytinių įvairovės aspektas, veiklos sritys, repertuaras ir pan.).....	43
3.2. Tyrimo metodologija ir imtis.....	44
3.3. Tyrimo rezultatai.....	48
IŠVADOS.....	61
LITERATŪRA.....	62

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Muzika yra fenomenalus reiškinys, kuris suteikia ar sustiprina žmonių emocinius išgyvenimus, ugdo, lavina, suteikia žinių. Muzikos kūriniai sudaro prielaidas susipažinti su kitomis kultūromis, suprasti jų vertybes, formuoti ir lavinti pagarbos kitoms tautoms, taikos, kolektyviškumo, tolerancijos jausmus, objektyviai įvertinti skirtumus (Balčytis, 2012). Šiuolaikinė švietimo sistema yra neatsiejama nuo pokyčių, kurie vyksta socialiniame, politiniame, kultūriniame gyvenime. Vykstantys pokyčiai skatina tobulėti, bei prisitaikyti prie naujos aplinkos, naujų sąlygų. Kaip teigiama Lietuvos švietimo dokumentuose (Lietuvos respublikos švietimo įstatymas, 2011; Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2012) meninis ugdymas svarbus kaip sritis, galinti reikšmingai paveikti visapusišką asmenybės ugdymą, asmens kompetencijų plėtrą, plėtojanti gebėjimą pritaikyti įgytas žinias ir patirtį naujose gyvenimo situacijose.

Šiuolaikinis pasaulis kelia iš esmės naujus reikalavimus žmogui. Apie muzikinio ugdymo įtaką asmenybės ugdymui rašo E. Balčytis, 2012; R. Girdzijauskienė, 2013; Z. Rinkevičius, 2006; E. Velička, 1995; A. Piličiauskas, 2002; V. Matonis, 2003; E. Gordon, 1999; G. Moore 2009 ir kt. mokslininkai.

Neformaliajame švietime muzikinis ugdymas plėtojamas muzikos ir meno mokyklose, kultūros įstaigose, centruose, klubuose, neformaliojo švietimo įstaigose. Neformaliojo muzikinio ugdymo būdai ir formos praplečia asmens ugdymo galimybes. Neformalaus pobūdžio muzikinis vaikų ugdymas yra svarbi ir reikšminga veiklos sritis, formuojanti ne tik muzikinius, bet ir bendruosius žmogaus dvasinės kultūros pamatus. Aktyvus muzikos klausymas patrauklia, sudominančia ir priimtina forma plečia mokinių akiratį – supažindina su lietuvių, užsienio kompozitorių kūriniais, moko susikaupti, skatina įsitraukti į prasmingą laisvalaikio formą, tapti išsilavinusiais, laisvais, kūrybiškais piliečiais. Valstybinės švietimo 2013-2022 metų strategijos 12.1 punkte numatomos siekiamybės kurti veiklią, solidarią, nuolat besimokančią visuomenę, kurioje kiekvienas pilietis veiktų kaip kūrybingas, atsakingas, atviras pokyčiams subjektas, sėkmingai įsiliejantis į nacionalinę ir pasaulinę bendruomenę, pripažįstantis savo ir svetimą kultūrą, jos savitumus. Taigi, pasitelkiant meninį ugdymą, kuris dažniausiai realizuojamas per

neformalus ugdymo paradigmą, gali būti ugdoma pagarba ir atvirumas kitokiai kultūrai ir pasaulėžiūros dvasiai, gebėjimas gyventi darniai su kitais ir kitokiais.

Organizuojant neformalų muzikinį ugdymą yra sudaromos prielaidos tarpkultūriniam ugdymui. Vaikai besiruošdami kalendorinėms metų šventėms (Kalėdomis ir Velykoms) susipažįsta su skirtingomis tautų, bei religinių bendruomenių kultūromis, istorija – tai yra visapusiškas ugdymas. Anot Denson (2009), ugdymas ir informacija apie kultūrų įvairovę teigiamai veikia nuostatas, skatina grupių sąveiką, ginčija etninius, rasistinius ir kitokius prietarus, yra suvokiami kultūrų panašumai ir skirtumai, geriau pažįstama sava kultūra.

Tarpkultūrinio ugdymo galimybes muzikine veikla savo darbuose aptarė E. Balčytis (2012), Z. Rinkevičius, R. Rinkevičienė (2006), užsienio autoriai – D., T. Emmanuel (2003), J. O'flynn (2005) ir kiti mokslininkai. Visgi pastebėta, kad šis aspektas yra nagrinėjamas fragmentiškai, nėra išryškunami esminiai šio proceso aspektai, trūksta išsamių mokslinių tyrimų, kuriuose būtų analizuojamos tarpkultūrinio ugdymo galimybės muzikine veikla.

Todėl manoma, kad šis tyrimas gali būti aktualus neformaliojo švietimo muzikos pedagogams, siekiantiems aukščiausių švietimo tikslų – ugdyti sąmoningą, brandžią, empatišką, kultūringą, stiprią asmenybę.

Tyrimo objektas – moksleivių tarpkultūrinis ugdymas neformaliaja muzikine veikla.

Tyrimo tikslas – atskleisti moksleivių tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformaliaja muzikine veikla (En-den-du muzikos studijos atvejis).

Tyrimo uždaviniai:

- 1) apibūdinti kultūros, tarpkultūrinio ugdymo sampratas;
- 2) apžvelgti neformaliojo muzikinio ugdymo tikslą;
- 3) aptarti muzikinio ugdymo raiškos elementus tarpkultūrinėje perspektyvoje;
- 4) atlikti kokybinį tyrimą, siekiant išsiaiškinti tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformaliaja muzikine veikla.

Tyrimo metodai: muzikinį ugdymą reglamentuojančių dokumentų apžvalga, pedagoginės, psichologinės, mokslinės, metodinės literatūros šaltinių analizė. Magistro darbe taikomas kokybinis tyrimas.

Tyrimo bazė ir imtis – tyrime dalyvavo 7 respondentai, lankantys muzikos studiją „En-den-du“.

Darbo struktūra: magistro darbā sudaro ievads, trīs skyriai, ievados, naudotos literatūros sarakšas.

1. TEORINIS TARPKULTŪRIŠKUMO UGDYMO(SI) ASPEKTAS KULTŪROS RAIŠKOS KONTEKSTE

1.1. Kultūros sampratos įvairovė ir kaitos tendencijos

Kiekviena kultūra yra unikali ir būtent savo savitais bruožais išsiskiria iš kitų kultūrų konteksto. Kultūra – tai tikėjimas, vertybiniai idealai ir standartai, elgesio normos, meno išraiškos, kurie apsprendžia žmonių gyvenimo būdą (Macionis, 2003). Kultūra – tai kompleksinė visuma, apimanti žinias, tikėjimą, meną, moralę, teisę, papročius, įgytus žmogaus, kaip visuomenės nario (E. B. Tylor), o remiantis lietuviškąja mintimi tai – simbolių ir prasmių kūrimas bei jų sampratų visuma (V. Kavolis, 1986).

Kultūros samprata yra labai plati. Lukšienė (2000) teigia, kad kultūros sąvoka yra itin įvairialypė, priklausanti nuo ją nagrinėjančio mokslo srities, o apibrėžimų gali būti daugiau nei 200. Kiekvienas asmuo turi pripažinti ne tik įvairialypį kitoniškumą ir visas jo formas, bet ir asmens tapatybės pliuralizmą daugialypėje visuomenėje. Tik taip įmanoma išsaugoti kultūrų įvairovę. Kaip teigia M. Lukšienė (2013, p. 33), „bet kuris kultūros izoliavimasis nuo naujovių, nuo aštresnių ar švelnesnių nuomonių, mąstysenos, jausenos, veiksenos susidūrimų stabdo ir slopina tautos, ir atskiro žmogaus kultūros natūralią raidą. Pavojingas etnocentrizmas, lygiai kaip ir kosmopolitizmas“.

Kultūrą tiria daugelis mokslų, tai filosofija, semiotika, sociologija, istorija, antropologija, aksiologija, lingvistika, etnologija ir kt., tačiau kiekvienas iš jų išskiria vieną kurią nors jos pusę. Kultūra yra daugiafunkcinė, ji apima labai skirtingas žmogaus egzistavimo, jo būties ir buities problemas. Kiekvienas mokslas pateikia ir savą kultūros supratimą bei apibrėžimą. Kultūra turi daugybę prasminių apraiškų, todėl pastangos ją apibrėžti susiduria su rimtu sunkumu – kultūra yra neapčiuopiama, jos negalima fiksuoti griežtos definicijos rėmuose (Carey 2007; Kačerauskas 2008). Yra begalė kultūros apibūdinimų, tačiau nė vienas iš jų nėra pilnas ir visaapimantis. Tačiau visuose apibrėžimuose rasime nuorodą, kad pagrindinis kultūros subjektas ir objektas yra žmogus.

V. Pruskus (2013) išskiria šešis pagrindinius metodologinius požiūrius į kultūrą:

- istorinis (kultūra – tai visuomenės istorinio vystymosi rezultatas. Ji sąlygoja būdus, kurių dėka skirtingos visuomenės standartizuoja ir kanonizuoja priimtas elgesio normas. Tai produktas, kuris perduodamas ateities kartoms);
- sociologinis (Kultūra – tai žmonių visuomenės veiklos rezultatų visose žmogaus gyvenimo srityse visuma. Ji suvokiama kaip visuomenės gyvenimo organizavimo veiksnys – tai idėjų, tikėjimų, papročių, tradicijų, principų, žmonių kolektyvinį gyvenimą reglamentuojančių socialinių institutų visuma);
- edukologinis (ugdoma ir įsisavinama nuo vaikystės. Tai žinių ir savybių visuma, kurią žmogus įgyja besimokydamas ir perduodama iš kartos į kartą);
- normatyvinis etinis (kultūra čia suprantama kaip tam tikra socialinio elgesio įsisavinimo sistema, kurios turinį sudaro normos, taisyklės ir principai, kurie padeda sąveikauti su išoriniu pasauliu. Kultūra, lėtai, bet nuolat evoliucionuoja);
- psichologinis (tai programa, glūdinti mumyse nuo pat vaikystės ir padedanti mums įsigyventi šioje visuomenėje. Kultūra suvokiama kaip gyvenimo būdas, kontekstas ir aplinkybės, kuriose jaučiame, mąstome, gyvename, komunikuojame);
- antropologinis (žmonių visuomenės veiklos rezultatas, nacijos, klasės, socialinės grupės egzistavimą lemiančių veiksnių visuma (idėjos, tikėjimas, papročiai).

Anot amerikiečių tyrėjų A. Kroeberio ir C. Kluchohno kultūra, kaip visos kitos žmogaus veiklos, yra asmenybių sukurti žmogiškieji produktai, o ne sąlygoti refleksijos ar instinktų. Tai reiškia, kad kultūra yra individo mokymosi metu įgytų veiklų produktas, ir gražina mus prie minties, kad tai, kas yra perduodama bendraujant, perduodama kaip tradicija, ir tai, kas įgyjama, įgyjama žmogaus jam esant visuomenės nariu (Kroeber, Kluchohn 1952)

Apžvelgus minėtas metodologines išvargas, svarbu nepamiršti jų įvairovėje, todėl šiame magistro darbe bus remiamasi edukologiniu ir antropologiniu požiūriais, nes manoma, kad tai geriausiai atspindės tyrimo objektą.

Edukologiniu požiūriu kultūra yra žmogaus darbo produktas, sukurtas jo kūrybinių galių (Lukšienė, 2000). Ugdydamas savo galias, individas pasiekia aukštesnį kūrybinį lygmenį. Žmogaus kultūra yra ir tautos kultūros dalis, nes jis savo ruožtu kuria ir bendrąją kultūrą. Kultūra lydi žmogų visuose jo gyvenimo perioduose, tačiau nauja žmonijos karta į buvusią kultūrą įneša naujo pasaulio suvokimo, tad taip vyksta pačios visuomenės tobulėjimas, bei užtikrinamas kultūros tęstinumas ir t.y. žmogus ir kultūra yra neatsiejami segmentai (Lukšienė, 2000; Maceina,

1991). Be to kultūra ir ugdymas yra persipynę segmentai – jie veikia vienas kitą papildydami ir tobulindami (Jovaiša, 2007).

Metodologinių krypčių gausa tik įrodo, kad kultūros tyrinėjimai yra svarbūs ir aktualūs akademikams, be to pats reiškinys yra svarbus žmogaus egzistencijai, turintis įtakos gyvenimo kokybei ir būdai. Kultūra, plačiąja prasme, organizuoja ir reguliuoja tiek visuomenės, tiek individo gyvenimą, yra būties kontekstas, bendravimo būdas.

Antropologiniu požiūriu kultūra reguliuoja ne tik kultūrinį, bet ir socialinį žmogaus gyvenimą. Antropologiškai kultūra analizuojama per žmonių sąveikas, gyvenseną – mąstyseną, elgseną, visuomenės gyvenimo atributus (tikėjimas, menas, tradicijos). Čiubrinskas (2007) patikslina, kad antropologai analizuoja būdus ir formas, per kuriuos vienos kultūros supranta kitų skirtumus. Taigi antropologiniam požiūriui į kultūrą būdingi keli esminiai momentai. Pagal šį požiūrį kultūra:

- žmonių bendros veiklos produktas;
- nepaveldima genetiškai, o įgyjama mokantis;
- universalus žmogiškojo gyvenimo reiškinys, todėl nėra nė vienos žmonių bendruomenės ar socialinės grupės, kuri neturėtų jai būdingos kultūros;
- reiškiasi per vertybes, taisykles, papročius, tradicijas;
- atsinaujinanti, kintanti, naujos formos ir būdai, tenkinantys žmonių poreikius ir interesus, adaptacija prie kintančių savo būties sąlygų;
- kolektyvinės žmonių bendruomenės veiklos rezultatas, tačiau jos nešiotojai yra atskiros asmenybės;
- funkcionuoja kaip būdas skirti „savus“ ir „svetimus“ bendraujant su kitų kultūrų atstovais.

Antropologinis požiūris į kultūrą savaip nulemia ir kultūrinės antropologijos (taip pat ir tarpkultūrinės komunikacijos) pagrindinius uždavinius: tai stebėjimas ir interpretacija kasdienio žmonių elgesio, siekiant paaiškinti jo priežastis, bei galimas pasekmes.

Leonavičius (1993) apibrėžia, kad kultūra – tai individo ir visuomenės, tam tikros bendruomenės veiklos produktas, kurio egzistavimas ir funkcionavimas įgalina kurti, realizuoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes.

Plačiąja prasme, kultūra yra etnografinis reiškinys ir civilizacijos išdava, mokslo, meno, įpročių ir religijos sanauja, nusistovėję įstatymai, papročiai, moralė, kitaip tariant, tai

įsisavinta sąmoningai. Matomoji dalis – tai formalioji kultūra. Šiame lygmenyje galima išmokti tam tikro elgesio modelių, tačiau jų atlikimui reikia didelių pastangų ir savikontrolės: nesąmoningai atliktas koks nors nereikšmingas poelgis tuoj pat bus pastebėtas. Neformalioji kultūra reprezentuoja tą kultūros lygmenį, kuriame veiksmai ir poelgiai atliekami automatiškai ir beveik nesąmoningai. Kiekvieną žmonių grupę, turinčią savo kultūrą, galime charakterizuoti pagal tik jiems būdingą aplinkos suvokimą. Štai keletas tokių kriterijų:

Bendravimo stilius ir kalbinės raiškos ypatumai; Laikas ir jo suvokimas; Savęs ir erdvės suvokimas; Drabužiai ir išvaizda; Maistas ir elgesio prie stalo taisyklės.

Kultūra glaudžiai siejasi su tradicijomis, kurios yra giliai nusistovėjęs žmonių sąmonėje. Perimdama kultūrą, individas įsisavina savo gyvenamoje visuomenėje egzistuojančius dorovinius, religinius, estetinius, etinius, meninius standartus, ko pasekoje formuojasi jo pasaulėvaizdis, patirtis, vertybinės orientacijos, identitetas, pažiūros – taigi, vyksta socializacijos procesas.

Kultūra ir tautinis tapatumas yra vienas kitą papildantys segmentai, suteikiantis tam tikros bendruomenės nariui savęs suvokimo, priklausymo, bendrumo jausmą, elgesio, mąstymo šablonus. Tautinis tapatumas - tai tam tikros grupės (tautos) bendra istorija, istorinė tėvynė arba teritorija, bendros tradicijos, mitai, simboliai, papročiai, bendra etninė kultūra, bendri juridiniai aspektai, kurie išlaiko tautinę savimonę, unikalumą (Smith, 2004).

Kultūrų įvairovė pasaulyje yra labai didelė. Pruskus (2004) nurodo, kad skirtingų kultūrų atstovai gali skirtingai interpretuoti tam tikrus simbolius dėl ko yra skirtingai suvokiamos svetimos kultūros, jų vertybės. Minėtas autorius pažymi, kad kultūrinių skirtumų apraiškas lemia:

- verbaliniai ir/ar vizualiniai simboliai;
- herojai – tai gyvi/mirę, realūs/mitiniai vertybes reprezentuojantys asmenys;
- ritualai – tai kolektyvinės veiklos produktai, per kuriuos atsiskleidžia tos kultūros vertybės (Hofstede, 2005; Pruskus, 2004).

Kultūras suklasifikuoti yra labai sudėtinga dėl jų unikalumo, galima išskirti tik pačius bendriausius bruožus ir tendencijas, todėl yra skiriamos trys stambios kultūrų charakteristikos grupės:

- monochroniškos, pusiau monochroniškos ir polichroniškos kultūros (griežtai laiką planuojančiose kultūrose yra vertinama griežta dienotvarkė, punctualumas, polichroniškos kultūros nariai vertina laisvesnę dienotvarkę ir lanksčius terminus);

- formalios, vidutiniškai formalios ir neformalios kultūros (formalioms kultūroms būdingas hierarchiškumas, valdžia, padėties faktorius, jos orientuotos į dalykinius reikalus. Neformaliose kultūrose statusui ir valdžiai yra skiriamas mažesnis dėmesys);
- ekspresyvios, pusiau ekspresyvios ir santūrios kultūros (ekspresyviose kultūrose asmeninė erdvė labai nedidelė, fizinis kontaktas, gestai yra intensyvūs, gausu mimikų, garsaus kalbėjimo. Tai artimo fizinio kontakto kultūros. Tuo tarpu santūrių kultūrų atstovai yra ramūs, tylūs, būdingas netiesioginis akių kontaktas, vyrauja tolomas fizinis kontaktas) (pagal Gesteland, 1999, cit. Gemar, 2014).

Apibendrinant galima teigti, kad kultūra yra įvairių mokslo sričių objektas. Kultūra yra žmogaus veiklos produktas: žmogus, gimdamas ir veikdamas tam tikroje kultūroje, perima jos modelį ir veikiant įvairioms gyvenimo aplinkybėms (politinėms, ekonominėms, kultūrinėms, socialinėms), savo kultūrą platina ir asimiliuoja su kitomis kultūromis. Tai nusistovėjusių tam tikros žmonių grupės (tai gali būti etninė bendruomenė, tauta) mąstymo, tradicijų, istoriškai patikrintų vertybių ir idėjų, reakcijos modelių rinkinys, kuris yra perduodamas iš kartos į kartą simbolių dėka. Kultūra tampa žmogaus gyvenimo dalimi, žmogus savo veikimu užtikrina jos gyvavimą ir tęstinumą.

1.2. Tarpkultūriškumo samprata

Santykis su kitos kultūros žmonėmis buvo žinomas nuo neatmenamų laikų, tad ir šiandien tas santykis sudėtingėja dėl didėjančios kultūrinės įvairovės, o sugyventi ir derinti požiūrius, tradicijas, gyvenimo būdą bendroje erdvėje yra sunku, be elementariausių žinių apie šiuolaikinę visuomenę ir kultūrų specifika. Pasaulyje yra gausybė tautų, genčių, kartais net vieną valstybę sudaro kelios etninės grupės, taigi, to pasekoje yra susiformavę daug kultūrų, tradicijų. Lietuvos istorijoje daugiakultūriškumo fenomenas yra žinomas nuo seno (skirtingų tautų, amžiaus grupių, lyčių sugyvenimas vienoje erdvėje). Kai kurios kultūros tradicijos išplinta po pasaulį ir daro įtaką kitoms kultūroms, formuoja naują meno stilių, keičia tradicijas, papročius. Svetimos kultūros pažinimas praplečia pasaulėžiūrą, akiratį, skatina tarpkultūrinę komunikaciją.

Pastaruoju metu vykstant spartiems globalizacijos procesams, formuojasi daugiakultūrinės visuomenės. Daugiakultūrinėje aplinkoje demokratiškiausia bendravimo forma –

tarpkultūrinė sąveika, komunikacija arba tarpkultūrinis dialogas. Tarpkultūriškumas J. Ruškaus (2009) teigimu, yra idėja, kuri akcentuoja įvairių kultūrų lygybę moraliniu požiūriu, pagarba, rūpestingumu, tarpkultūriškumui nebūdingas nuvertinimas, skirstymas ir pavaldumas. Minėta idėja užkerta kelią netolerancijai. Terminas „tarpkultūrinis“ akcentuoja kultūrą ir veiksmą, t.y. procesą – sąveiką tarp skirtingų tam tikros visuomenės komponentų, jų poreikių (Rey, 1992). Tarpkultūriškumas slypi kiekvienoje asmenybėje, nes, išnykus savitumui, neliktų ir tarpkultūriškumo. Tarpkultūriškumo samprata apibūdina kitų kultūrų, sociokultūrinių grupių pažinimą, paaiškina ryšius tarp kultūrų, tarpkultūrinių panašumų paieškas, teigiamą santykį su kitomis kultūromis (Šilienienė, Magienė, 2012). Bielskienė, Duoblienė, Tamulionytė (2012) atkreipia dėmesį, kad tarpkultūriškumo pagrindas yra pagarbus kitos kultūros priėmimas, dėmesingas ir nešališkas žvilgsnis į kultūrinius reiškinius. Kontaktų stoka trukdo kultūrinei savimonei stiprėti, nes nėra galimybės savęs suvokti kaip kitokio. Savo savitumą galime pajusti atsidūrę tarp kitokių (Tamošiūnas, 2008).

Definicijos „tarpkultūrinis“ (intercultural) ir „daugiakultūrinis, multikultūrinis“ (multicultural) dažnai yra laikomos sinonimais. Šios sąvokos iš tiesų yra labai panašios, tačiau pastaroji yra žymiai platesnė.

Daugiakultūrinio ugdymo sampratą grindę J. A. Banks, Ch. A. McGee Banks (2007) mano, kad šiuolaikinio pasaulio sąlygos yra labai nepastovios ir sudėtingos, taigi būtina mokytis ir mokytis kaip elgtis šioje nepastovumo situacijoje. Tarpkultūrinis ugdymas su kiekviena diena tampa vis svarbesnis. Jis turi užtikrinti pagarbų ir socialiai teisingą kultūrų santykį, į prioritetus iškeliant bendražmogišką etiką, o ne kultūrinius skirtumus (J. S. Gundara 2000).

Kaip teigia J. Bielskienė ir kt. (2012), tarpkultūrinio ugdymo teoretikai yra orientuoti į etiką ir moralės principus savo ir kitos kultūros atžvilgiu, tikint, kad žmogus yra labai sudėtinga ir kintanti būtybė, kuriai būdinga ne tik jau turimos kultūros žinojimas, bet ir jos perkūrimas pagal savo asmeninį supratimą.

Tarpkultūrinis ugdymas yra susijęs su visuomenės socialine raida, tobulėjimu, sociokultūrinėmis perspektyvomis: tolerancijos ir supratimo formavimu, kultūrų suvokimo, atvirumo pasauliui ugdymu (Moore, 2009).

1.3. Tarpkultūrinio ugdymo reikšmė ugdymo realybėje

Tarpkultūrinio ugdymo reikšmę dar XVI amžiuje pedagogikoje pirmą sykį paminėjo žymus čekų pedagogas J. A. Komenskis. Jis iškėlė visuotinio žmonijos švietimo idėją, kurios pagrindiniu uždaviniu buvo meilės jausmo ir pagarbos kitiems ugdymas, bei vaikų gebėjimas taikiai sugyventi su kitais. (Утехина, 2012)

Tarpkultūrinis ugdymas nėra atsitiktinis procesas – tai kruopščiai planuotas, turintis aiškius ugdymo tikslus procesas. Kaip teigia A. Čepienė (2010), „tarpkultūrinis ugdymas nėra baigtinis procesas – jis tęsiasi asmens visą gyvenimą, jam save įgalinant nuolatiniam mokymuisi ir tobulinimuisi“. Pabrėžtina, kad minėtas procesas būtų orientuotas į konkretaus besimokančio žmogaus poreikius. Tokiu būdu, mokyklos turi dvigubą uždavinį – sudaryti tinkamas sąlygas moksleiviams ugdyti jų tautinį identitetą ir rengti moksleivius funkcionuoti daugiakultūrinėje aplinkoje (Tamošiūnas, 2009).

Kaip teigia A. Gillert ir kt. (2003), tarpkultūrinis ugdymas suvokiamas kaip individualių žinių įgijimo ir nuostatų išsiugdymo procesas, kuris siejasi su skirtingų kultūrų sąveika. Pabrėžtina, kad toks ugdymas paliečia ne tik konkretų individą, bet išskiriamas kaip nesibaigiantis procesas „tarpkultūrinės“ visuomenės link.

Tarpkultūrinio ugdymo turinys paprastai reglamentuojamas Švietimo arba ugdymo turinio gairėse bei bendrosiose programose. Šiuo metu Lietuvoje neturime atskiros bendrosios tarpkultūrinio ugdymo programos, tačiau turime integruojamąją kultūrinio sąmoningumo ugdymo programą (2005). Be to, turime valstybinius, švietimą reglamentuojančius, dokumentus, kuriuose yra pabrėžiama pagarba kultūrinei įvairovei (Švietimo įstatymas, Švietimo gairės, Ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategija). UNESCO komisijoje dar 2006 m. buvo patvirtinta Tarpkultūrinio ugdymo gairės, kuriose daug dėmesio skiriama kultūrinei įvairovei, plečiantis europinių tautų komunikacijai. Tarpkultūrinio ugdymo turinys gali būti konstruojamas kaip:

- atskiro mokomojo dalyko turinys;
- integruojamasis į kai kuriuos dalykus (pvz., istorija, pilietiškumo ugdymas, etika, užsienio kalba);
- visus dalykus (t. y. visuose mokomuosiuose dalykuose turi būti integruojamos atitinkamos nuostatos ir vertybės);

- visą mokyklos gyvenimą.

Kaip teigia J. Bielskienė ir kt. (2012), tarpkultūrinio ugdymo teoretikai yra orientuoti į etiką ir moralės principus savo ir kitos kultūros atžvilgiu, tikint, kad asmuo yra labai sudėtinga ir kintanti būtybė, kuriai būdinga ne tik jau turimos kultūros „nešiojimas“, bet ir jos perkūrimas. Čia yra orientuojamasi ne į kultūrų esmių pažinimą, o į pagarbą ir jų priėmimą pagal savo asmeninį, individualų supratimą, tačiau neprimetant kitam. Be to, A. Gillert ir kt. (2003) teigia, kad komunikacija tarp skirtingų kultūrinių identitetų gali pasirodyti paradoksali ta prasme, kad ji reikalauja pripažinti kitą, ir kaip panašų ir kaip skirtingą. Todėl tarpkultūrinis ugdymas gali būti skirtas skatinti ir ugdyti:

- geresnį kultūrų supratimą moderniose visuomenėse;
- didesnį gebėjimą bendrauti su skirtingų kultūrų žmonėmis;
- lankstesnį požiūrį į kultūrų įvairovę visuomenėje;
- didesnį dalyvavimą socialinėje sąveikoje ir bendro žmonių paveldo pripažinimą.

Pagrindiniai įgūdžiai, reikalingi sėkmingai tarpkultūrinei veiklai, yra dalykinė kompetencija, kalbinės žinios, pozityvių socialinių santykių užmezgimo gebėjimas, kuris gali būti ugdomas ir priskiriamas įgūdžiams.

1.4. Tarpkultūrinės kompetencijos samprata ugdymo praktikoje

Bendriausia prasme terminas kompetencija (lot. *competentia* – priklausomybė pagal teisę) turi dvi reikšmes. Pirma, tai – klausimų ar reiškinių sritis, su kuria asmuo yra gerai susipažinęs, o antroji šio termino reikšmė visuma kurio nors organo arba pareigūno teisių ir pareigų, nustatytų to organo statuto ar nuostatų (Tarptautinių žodžių žodynas (2001)); kompetencija paprastai gali būti suprantama, kaip žinios ir patirtis laike bei sveiko proto galia (Weinert, 2001); kompetencija (*competency*) – reiškia gebėjimo atlikti tam tikrą funkciją; kompetencija (*competence*) – kompetentingumas, to gebėjimo raiška, kokybiškumas ir panaudojimas praktinėje veikloje (R. Laužackas, E. Stasiūnaitienė, M. Teresevičienė, 2005); kompetentingumas – gebėjimas atlikti veiksmus, efektyviai panaudoti savo pastangas.

Kompetencijos terminas yra sietinas su veiklos pasaulio aplinka ir vartojamas norint pabrėžti žmogaus profesines galias praktinėje veikloje Laužackas (1999); Jucevičienė, Lepaitė (2000).

Anot Herbrand (2000), tarpkultūrinė kompetencija galėtų būti įvardijama kaip pasirengimas ir gebėjimas suprasti kitą kultūrą. Tai apima ir pasirengimą įvertinti, peržvelgti savo kultūrą, nes stengiantis suprasti kitą kultūrą, pastaroji visad lyginama su savąja, stengiantis rasti bendrumų ir skirtumų. Kiekvienas žmogus savyje turi savo aplinkos modelį. Šio modelio pagalba jis vertina susidariusias situacijas, kitų poelgius, taip pat planuoja bei įgyvendina savo poelgius. Kad būtų galima teisingai suprasti ir interpretuoti kitos kultūros asmens elgesį, visų pirma reikia žinoti ir suprasti tai kultūrai priimtinus mąstymo ypatumus.

Visgi iki šiol nėra vieningos tarpkultūrinės kompetencijos sąvokos apibrėžties, todėl tai nulemia ir įvairių modelių, dimensijų išskyrimą nurodant į tarpkultūrinę kompetenciją. Labiausiai mokslinėje literatūroje paplitęs tarpkultūrinės kompetencijos modelis, kurį naudoja tyrėjai yra suformuotas ir pateiktas Byram (1997) ir Zarate (1997). Remiantis mokslininkais, tarpkultūrinę kompetenciją sudaro penkios dimensijos:

- žinios,
- interpretavimo, bei susiejimo įgūdžiai,
- nuostatos,
- atradimo ir sąveikavimo įgūdžiai,
- kultūrinis sąmoningumas.

Tarpkultūriškumu siekiama pripažinti, kad įvairių socialinių kultūrų gyvenimo būdai yra saviti ir nė vienas iš jų nėra vertingesnis ar mažiau vertingas. Tarpkultūrinė kompetencija tokiu atveju galėtų būti suprantama kaip gebėjimas atpažinti kitokias sistemas (kaip kad atpažįstamos kitokios kalbos), ir, pagal galimybes, išmokti kad ir elementariausių tarpusavio komunikacinių įgūdžių.

Atliekant teorinių šaltinių analizę aptikta, kad universalios tarpkultūrinės kompetencijos definicijos nėra. Vieni autoriai nurodo kognityvinius aspektus, kiti – asmenybės savybes kaip tarpkultūrinės kompetencijos kartinį akmenį (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Tarpkultūrinės kompetencijos sampratos įvairių autorių darbuose

(informacija iš Žydžiūnaitė ir kt., 2010)

Autoriai	<i>Tarpkultūrinės kompetencijos koncepto apibrėžimas</i>
Juknytė-Petreikienė (2010)	Viena svarbiausių šiuolaikiniams aukštųjų mokyklų absolventams reikalingų kompetencijų. Sėkmingos integracijos į šiandienos darbo rinką

	bei prisitaikymo prie sparčiai besikeičiančių darbo rinkos sąlygų raktas, didinantis konkurencingumą tarptautinėje darbo rinkoje ir gebėjimą veikti tarpkultūrinėje aplinkoje.
Barzelis, Barcytė (2009)	Žmogaus gebėjimas komunikuoti ir sąveikauti su kitos kultūros/grupės/bendruomenės žmonėmis.
Juknytė – Petreikienė, Pukelis (2007)	Žinios ir gebėjimai, vertybės ir požiūriai, sudarantys galimybes sėkmingai gyventi ir efektyviai dirbti įvairialypėje kultūrinėje aplinkoje.
Grigaliauskienė (2009)	Tarpkultūrinę kompetenciją galima priskirti tarpasmeninius, tarpkultūrinius ir profesinius gebėjimus. Asmens kultūrinis jautrumas, kultūrinės žinios ir įgūdžiai, įgalinantys efektyviai dirbti įvairialypėje aplinkoje.
Palaimaitė, Radzevičienė (2009)	Kultūrų kompetencija – tam tikrų komponentų rinkinys, kurį sudaro įvairios kilmės, įvairiai pasireiškiančios žinios, gebėjimai, savybės, nuostatos. Tai veikia pažintinius ir elgsenos procesus kultūriniame kontekste.
Petkevičiūtė, Budaitė (2005)	Komunikacija tarp atskirų individų, kurie save identifikuoja kaip skirtingus nuo kitų, būtent kultūriniu pagrindu, t.y. nagrinėjama interpersonali (tarpasmeninė) komunikacija (<i>face to face</i>). Individo gebėjimas efektyviai dirbti įvairialypėje aplinkoje.
Paurienė (2010)	Sugebėjimas atpažinti kitų kultūrų aspektais išplėstas elgesio ribas, skirtumus ir bendrumus tarp kultūrų bei visa tai panaudoti sėkmingai interakcijai tarpkultūrinių susikirtimų situacijose. Taip pat charakteringa stipri elgsenos orientacija į užduoties įvykdymą.
Mažeikienė, Virgailaitė – Mečkauskienė (2007)	Tarpkultūrinė kompetencija traktuojama kaip prielaida sėkmingam skirtingų kultūrų atstovų bendravimui ir gebėjimas efektyviai ir priimtiniu būdu integruotis į skirtingos kultūrinės kilmės individų grupę. Tam tikrų žinių, įgūdžių ir nuostatų pagrindu įgytas individo gebėjimas efektyviai dirbti skirtingų kultūrų sąveikos kontekste.

Tarpkultūrinė kompetencija – tam tikrų komponentų rinkinys, kurį sudaro įvairios kilmės, įvairiai pasireiškiančios žinios, gebėjimai, savybės, nuostatos, veikiantys pažintinius ir elgsenos procesus tarpkultūriniame kontekste. Tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimus galima padalinti į dvi grupes:

- neaiškūs, bendri apibrėžimai, kaip, pvz., atitinkamas elgsenos situacijose, kuomet susikerta skirtingos kultūros. Geistmann (2002), Petkevičiūtė, Budaitė (2005).
- visa eilė gebėjimų arba subkompetencijų, kurios reikalingos tarpkultūriškai kompetentingam žmogui. Herbrand (2000) Palaimaitė (2009)

Darbe pasirinktas magistro darbo temą labiausiai atitinkantis Juknytės – Petreikienės, Pukelio (2007) apibrėžimas: tarpkultūrinė kompetencija – tai žinių, gebėjimų, vertybių, požiūrio visuma, kuri sudaro prielaidas sėkmingai adaptuotis ir veikti daugiakultūrinėje, įvairialypėje aplinkoje.

Remiantis Byram (1997, cit. Žydžiūnaitė ir kiti, 2010) struktūriniu tarpkultūrinės kompetencijos modeliu, tarpkultūrinę kompetenciją sudaro keturi elementai:

- Kultūrinis sąmoningumas (autoriai nurodo, kad kultūrinis sąmoningumas gali būti traktuojamas kaip politinis išsiugdymas. Šis elementas apima gebėjimą kritiškai ir analitiškai vertinti perspektyvas, veiklos produktus savo ir svetimose kultūrose: tai skirtumus tarp socialinių grupių, jų nuostatų, vertybių įvairovę, savo požiūrio į kitoniškumą analizavimas, politinio, religinio kultūrinio ir kito konteksto reikšmės įvertinimas bendravimo su kitos kultūros atstovu kokybei);
- Kultūrinės žinios (tai kognityvinės žinios, išmokimas ir žinojimas apie savo ir svetimų kultūrų ypatumus, bendravimo procesus, kitos kultūros atstovų grupes ir jų veiklą, elgesio ypatumus, simbolius, vertybes, deklaruojamas normas ir apribojimus (tabu));
- Kultūrinės nuostatos (smalsumas, noras komunikuoti su kitos kultūros atstovais, atvirumas, elgtis pagal mandagumo taisykles tarpkultūrinėse situacijose, pagarba savo ir kitai kultūrai, neišaukštinimas, tačiau ir nemenkinimas).
- Kultūriniai įgūdžiai (autoriai nurodo du pagrindinius įgūdžius: susieti ir interpretuoti (tai apima kitos kultūros ir joje vykstančių įvykių interpretavimą, savo ir kitos kultūros lyginimą, naudojamos strategijos, kurios padeda suprasti ir pažinti kitų kultūrų elgesio ypatumus) ir atrasti ir sąveikauti (naujų žinių apie kultūrą ir jos ypatumus, atradimas, patirties perėmimas, įgytų žinių, gebėjimų taikymas tarpkultūrinėje situacijoje, socialinis lankstumas, etiketo laikymasis, elgesio kontrolė);

Kompetencijos formuojasi pamažu ir pirmiausia pasireiškia kaip potenciali veikti: įgyjama tam tikrų žinių, formuojamos atitinkamos nuostatos, plėtojami kognityvieji ir praktiniai įgūdžiai, požiūriai ir vertybės, atsiranda naujos veiklos motyvacija. Įgijus daugiau patirties, išbandžius naujoves, susiformuoja veiklos gebėjimai: gebėjimas veikti savarankiškai, gebėjimas interaktyviai panaudoti ir taikyti įvairias priemones, gebėjimas veikti nevienalytėse grupėse.

Analizuojant tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą ir tikslus, yra skiriami šie momentai:

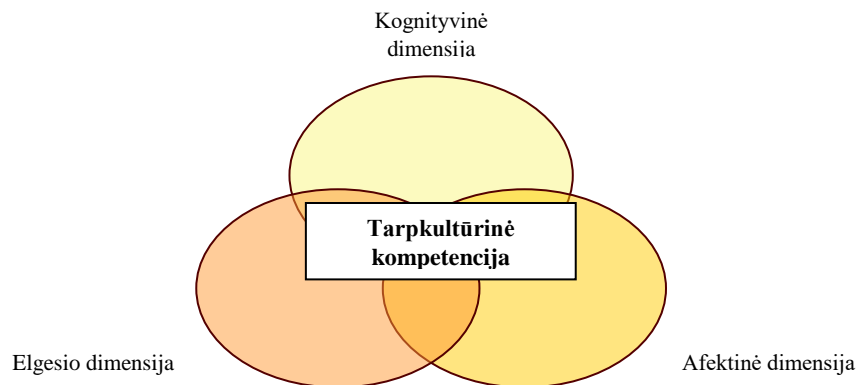
- Informacijos apie kitas kultūras rinkimas;

- Kultūrų skirtumų apmąstymas, suvokimas, pripažinimas ir informacijos apie kitas kultūras rinkimas, priėmimas, stereotipizavimo atsisakymas;
- Kitiškas savo kultūros analizavimas ir atsisakymas tų įpročių, kurie kitos kultūros žmogų gali sutrikdyti, neigiamai nuteikti;
- Kultūrų panašumų apmąstymas, savo kultūros santykio su kita kultūra analizavimas;
- Žinių apie kultūras panaudojimas praktinių įgūdžių vystyme, veiklos rezultatyvumo didinime (Diskienė, Marčinskas, 2007).

Kompetencija apima ne tik žinias ir sugebėjimus, bet ir požiūrius bei asmenines savybes/charakteristikas. Siekiant tiksliau apibrėžti kompetenciją būtina atsižvelgti ir į išorės lūkesčius. Galima pastebėti, jog vystantis visuomenei išorės lūkesčiai nuolatos keičiasi, todėl ir kompetencijos suvokimas kinta kartu su jais.

Žydžiūnaitė ir kiti (2010) skiria tris tarpkultūrinės kompetencijos dimensijas, kurios papildo viena kitą:

- Kognityvinė (apima tarpkultūrinės žinias: tai teorinės žinios, patirtis, apie kitas kultūras, gyvenimo, bendravimo, socialinius skirtumus ir panašumus);
- Afektinė (apibūdinamas tarpkultūrinis jautrumas, asmenybės savybės, kurios užtikrina geras tarpkultūrinės kompetencijas: atvirumas, empatija, pakanta, tolerancija, pozityvus požiūris į tarpkultūrinį dialogą ir vidinė motyvacija bendrauti);
- Komunikacinė (tai elgesio dimensija, orientacija į elgesį. Apibūdina gebėjimus bendrauti, komunikuoti, adekvačiai reaguoti stresinėse ir kitose situacijose (žr. 2 pav.).

2 pav. Tarpkultūrinės kompetencijos dimensijos
(sudaryta darbo autorės, pagal Žydžiūnaitę ir kiti (2010))

Tarpkultūrinė kompetencija – tai gebėjimas priimti ir save (tautinis identitetas, savo vietos suvokimas pasaulio kultūrų kontekste), ir kitos kultūros atstovus; iš esmės tai yra žinios (kai kuriais atvejais – mokėjimai, įgūdžiai), kaip elgtis ir laisvai bei kūrybingai gyventi ir veikti kultūriniame kontekste. O'flynn (2005) nurodo, kad muzikos tarpkultūriškumą atskleidžia tai, kad ji gali prigyti bet kokioje visuomenėje, taip pat transliuoja atitinkamos kultūros paveldą.

Tarpkultūrinę kompetenciją skirtingais aspektais savo darbuose nagrinėja daug autorių, todėl tikslinga išsamiau aptarti jų analizuojamus tarpkultūrinės kompetencijos gebėjimus (žr. 2 lentelė).

Tarpkultūrinės kompetencijos gebėjimai ir jų grupės
(apibendrinta informacija cituojama iš Žydžiūnaitė ir kiti (2010))

Autorius/-iai	Gebėjimai, gebėjimų grupės
Saulėnienė (2006)	1. Gebėjimas išsaugoti ir išplėtoti Lietuvos kultūrą kaip daugialypį, tautinių mažumų patirtimi praturtintą darinį. 2. Gebėjimas įsijungti į pilietinės visuomenės kūrimą: suvokti švietimo demokratizavimo, decentralizavimo procesus, paaiškinti šalies konstitucinės demokratijos istoriją, teoriją, praktiką; 3. Gebėjimas gerbti ugdytinių socialinį, kultūrinį, religinį, kalbinį ir etninį identitetą; 4. Gebėjimas profesinėje veikloje vadovautis šiuolaikine švietimo paskirties samprata, kurti informacinę ir žinių visuomenę; 5. Gebėjimas integruoti pasaulio istorijos, geografijos, kultūros, jos kaitos žinias vertinant ES šalių kultūrų įvairovės poveikį Lietuvai; 6. Gebėjimas dalyvauti visuomenės ir švietimo kaitos procesuose naudojant socialinių, gamtos mokslų, naujų technologijų pasiekimus; 7. Gebėjimas profesinėje veikloje atliepti modernėjančios visuomenės iššūkius; 8. Gebėjimas įvertinti namų aplinkos vaidmenį ir šeimos vertybių skirtumus bendraujant su mokiniais ir jų tėvais; 9. Gebėjimas mokyti mokinius remiantis pagarbos, nuoširdumo ir laisvės principais; 10. Gebėjimas profesinėje veikloje vadovautis asmens identiteto, bešališkumo ir atsakingumo vertybėmis.
Laužackas (2005)	1. Užsienio kalbų mokėjimas; 2. Komunikabilumas; 3. Kitų tautų mentaliteto žinojimas; 4. Tarptautinės ir kitų valstybių teisės išmanymas; 5. Pažintis su kitų šalių gyvenimu bei žmonių santykiais; 6. Lankstumas kitų sociokultūrinių gyvenimo ir veiklos sąlygų atžvilgiu.
Radzevičienė (2007); Palaimaitė, Radzevičienė (2009)	1. Verbalinė ir neverbalinė kompetencija; 2. Kultūrinis išprusimas ir sąmoningumas; 3. Atvirumas naujovėms ir kūrybiškumas; 4. Tolerancija ir lankstumas; 5. Adaptyvumas; 6. Emocinė stiprybė ir emocinis išprusimas; 7. Savarankiškumas ir pasitikėjimas savimi; 8. Kultūrinė įžvalga ir gebėjimas prognozuoti; 9. Elgsenos kompetencija, susijusi su įvairovės valdymu; 10. Tarpasmeninės komunikacijos įgūdžiai.
Palaimaitė, Radzevičienė (2009)	1. Kitų šalių verslo kultūros, papročių, tradicijų išmanymas; 2. Adekvačiai suprasti skirtingą kultūrinį kontekstą ir į jį adekvačiai reaguoti; 3. Žinoti kitų šalių politikos ir verslo filosofiją ir tendencijas; 4. Užmegzti ryšį su įvairioms kultūroms atstovaujančiais asmenimis; 5. Efektyviai dirbti multikultūrinėse bendruomenėse ar aplinkose; 6. Daugiakalbystė.

	Žinios	Igūdžiai	Asmeninės savybės
	1. Užsienio kalbų mokėjimas; 2. Informacija apie dabarties įvykius; 3. Projektų rengimo žinios; 4. Darbo su jaunimu specifikos išmanymas; 5. Bendrosios žinios apie kultūras, tradicijas, istoriją.	1. Bendradarbiavimo įgūdžiai; 2. Darbo komanda įgūdžiai; 3. Gebėjimas greitai užmegzti ryšius; 4. Kultūrinio bendradarbiavimo įgūdžiai.	1. Tolerancija; 2. Komunikabilumas; 3. Atsakomybės jausmas; 4. Lankstumas; 5. Lygiateisiškumas; 6. Jautrumas kultūriniam skirtumams.
Juchnevičiūtė (2007)	1. Sugebėjimas kurti ir išlaikyti santykius; 2. Sugebėjimas efektyviai ir tinkamai komunikuoti su kiek galima mažesniais iškraipymais; 3. Sugebėjimas susitarti ir kooperuotis su kitais.		

Remiantis šia apibendrinta informacija, akivaizdu, kad tarpkultūrinės kompetencijos gebėjimus – pažintį su kitų kultūrų tradicijomis, užsienio kalbų žinių tobulinimą, kitų tautų mentaliteto suvokimą, kultūrinį išprusimą, kūrybiškumą, toleranciją, lankstumą, emocinį išprusimą ir kt. ypač palanku formuoti pasitelkiant meninį-muzikinį ugdymą, todėl antrame šio darbo skyriuje plačiau apžvelgsime muzikinę raišką kaip svarbią tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo formą.

2. NEFORMALIOJI MUZIKINĖ VEIKLA KAIP TARPKULTŪRINIO UGDYMO FORMA

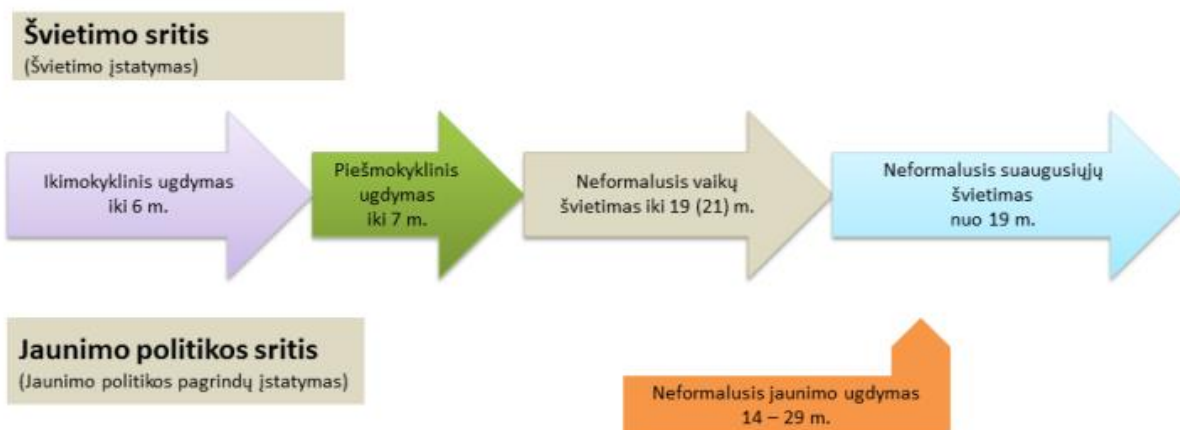
2.1. Neformaliojo muzikinio ugdymo samprata, tikslai ir uždaviniai.

Mokslinėje literatūroje (R. Girdzijauskienė, 2013; E. Balčytis, 2012; A. Piličiauskas, 2003; E. Velička 1995 ir kt.) teigiama, kad neformalusis muzikinis ugdymas (kaip ir formalusis) susideda iš kelių dalių: grojimo, muzikos klausymo, muzikavimo, ritmavimo ir dainavimo. Visos šios dalys reikšmingos muzikiniam vaikų ugdymui, tačiau dainavimui yra suteikiama ypatinga reikšmė. Dainavimas – vienas populiariausių, priimtinausių ir labiausiai mėgiamų vaikų muzikinės raiškos būdų. „Muzikos enciklopedijoje“ (2000) dainavimas apibūdinamas kaip „vokalinis menas“ (muzikos atlikimas balsu su žodžiais arba be jų). Vokalinis ugdymas yra labai svarbi ir aktuali meninio ugdymo forma. Pasak E. Balčyčio (2002), maloniausia visuomenės bendravimo, meninės raiškos ir estetinio pasitenkinimo forma yra gebėjimas dainuoti. Šis gebėjimas – viena nuostabiausių žmogaus savybių. „Dainavimas – labiausiai pastebimas žmogaus ir visos tautos muzikinės kultūros požymis, visuomenės muzikinio išprusimo veidrodis. Nemokantis elementariai dainuoti žmogus praranda ne tik daugelį estetinio pasitenkinimo, meninio išgyvenimo, bet ir daug gražių bendravimo su kitais žmonėmis akimirkų.“ – teigia prof. E. Balčytis (2002, p.16).

Bendrojo lavinimo mokykla, kurioje yra organizuojamas ir vyksta formalusis ugdymas, nėra pajėgi įgyvendinti visus jai keliamus uždavinius atskleisti vaiko individualybę, ugdyti asmenybę, plėtoti fizines, dvasines ir psichines galias, tik „pamokoje neįmanoma padaryti visko, kad atsiskleistų prigimtiniai mokinių gabumai, vystytųsi kūrybinės galios“ (Ramaneckienė, 1998, p. 4), pamokos ir su formaliu ugdymu susiję užsiėmimai lavina protą, tačiau subjektyviai individą dominantys užsiėmimai „savo ugdomąjį poveikį realizuoja per emocijas – beldžiasi į žmogaus širdį“ (Jakavičius, 1998, p. 65). Esant šioms realijoms tampa aktualu nukreipti vaiką į sąlygas, kurios leistų jam plėtoti savo gabumus, atitiktų interesus ir pomėgius, patenkintų kylančius savirealizacijos poreikius ir taip būtų išvengiama vaikų užimtumo stokos pasekmių: nepakankamų socialinių įgūdžių, nebrandumo, nepilnamečių nusikalstamumo, narkomanijos.

Neformaliajam muzikiniam ugdymui tenka nemenkas vaidmuo ugdant šiuolaikinių žmogų, auginant veiklią visuomenę. Tiek muzikinis, tiek meninis ugdymas apskritai siekia pagrindinio tikslo – ugdyti asmenybę, lavinti jauno žmogaus intelektualines, kūrybines, emocines, fizines galias, formuoti vertybines nuostatas. Kaip teigiama „Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcijoje“ (2008), šiuolaikiniam meniniam ugdymui aktualiausia: multikultūriniai aspektai ir kultūrinis paveldas, praktinė kūrybinė veikla studijose, kabinetuose, laboratorijose, scenoje ir kt., meninių dalykų integravimas į kitų dalykų mokymą. G. Gabnytės-Bizevičienės (2014) teigimu neformalusis muzikinis ugdymas yra reikšmingas sprendžiant vaikų užimtumo, socializacijos problemas, plėtojant laisvalaikio kultūrą, vertingas įgyjant socialinių, asmeninių, profesinių kompetencijų. Iš pedagoginės patirties ir stebėjimų galima teigti, jog muzikos įtaka asmenybei yra didžiulė, o ypač muzikinę veiklą tikslingai, kryptingai organizuojant ir naudojant. Muzikinis ugdymas yra multikultūrinis, be to atlieka daugybę funkcijų – lavina vaiko fantaziją, kūrybiškumą, ugdo pilietiškumą, patriotizmą, apima dvasinį ir netgi religinį auklėjimą.

Neformalus ugdymas įprastai yra siejamas su popamokine mokinių veikla, taip pat tai gali būti suaugusiųjų tęstinis mokymasis. Ši sąvoka buvo aiškiai apibrėžta tik 2003 metais priėmus LR Švietimo įstatymą, kurio 2 str. patikslina, kad neformalus ugdymas yra apibūdinamas kaip švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas. To paties įstatymo 16 str. ir 17 str. paaiškina, kad yra skiriamos dvi neformaliojo ugdymo rūšys: neformalusis vaikų švietimas ir neformalusis suaugusiųjų švietimas. Šiame darbe bus orientuojamasi į pirmąją sąvoką, t.y. neformalųjį vaikų švietimą (žr. 3 pav.).

3 pav. Neformalus ugdymas Lietuvoje (pagal Ugdymo plėtotės centro informaciją,
<http://www.upc.smm.lt/ugdymas/neformalusis/neformalus1.php>)

Formalus ugdymas įprastai organizuojamas per pamokas, repeticijas, renginius ir tai yra privaloma ir neišvengiama veikla, tuo tarpu neformalus ugdymas yra lankstaus pobūdžio, jį lankantis vaikas gali bet kada pasitraukti iš veiklos (Jakavičius, 1998). Būtent neformalus ugdymas pasižymi išskirtinai pozityviu bendravimu ir tarpusavio santykiais, jaukia atmosfera.

LR Švietimo įstatymo 16 str. teigiama, kad „neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais“. Formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomas dalykines kompetencijas. Neformaliajam vaikų švietimui priskiriamas taip pat ir formalųjį švietimą papildantis ugdymas, kurį vykdo muzikos, dailės, kitos menų ir sporto mokyklos (Ugdymo plėtotės centras).

LR Švietimo įstatyme numatyta neformaliojo vaikų švietimo tikslą papildoma ir Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2012), kurioje nurodoma, kad neformalus ugdymas formuoja mokinio gyvenimo įgūdžius, tobulina asmenines, socialines ir kitas bendrąsias kompetencijas. Taigi, akivaizdu, kad neformaliajam ugdymui yra teikiama ypatinga svarba, nes yra sudaromos galimybės vaikui, asmeniui ne tik patenkinti pažinimo, saviraiškos poreikius, ugdytis bendrąsias ir socialines kompetencijas bei gebėjimus, tačiau tuo pačiu yra užtikrinamas asmenybės tobulėjimas, sudaromos prielaidos individui tapti aktyviu visuomenės nariu. Galima teigti, kad neformalusis ugdymas aktyvina individo socializaciją, plečia akiratį, suteikia galimybę vaikui atrasti save įvairiose gyvenimo srityse, stiprina adaptacijos mechanizmus.

Neformalus ugdymas – tai yra terpė, kur vystosi socializacijos, bendravimo, bendradarbiavimo, konfliktų sprendimo, kūrybiškumo, savirealizacijos gebėjimai (Ruškus, Žvirdauskas, Stanišauskienė, 2008).

Yra skiriami neformalaus ugdymo uždaviniai:

- Ugdyti ir plėtoti saviraišką, kompetencijas;
- Ugdyti tautiškumą, pilietiškumą;
- Ugdyti demokratiškumą, toleranciją;

- Formuoti pasaulėžiūrą, plėsti akiratį, stiprinti gebėjimą orientotis dinamiškoje visuomenėje ir spręsti kylančius socialinius iššūkius (Ruškus, Žvirdauskas, Stanišauskienė, 2008).

Pagrindinė neformalaus ugdymo paskirtis – tobulinti ir spartinti individo socializacijos procesą, vystyti kūrybines galias, formuoti laisvalaikio kultūrą, užtikrinti užimtumą. Vaiko dalyvavimas jam patinkančioje ir įdomioje veikloje – svarbi prielaida formuojanti asmenybę ir individualumą, nes žmogų realiai ir kokybiškai ugdo tik ta veikla, kuriai jis yra motyvuotas, atiduoda visas savo jėgas (Barkauskaitė, 2004).

Neformalusis ugdymas yra organizuojamas ir įgyvendinimas remiantis savanoriškumo, prieinamumo, individualizavimo, aktualumo, demokratiškumo, pozityvumo principais (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2012, 16 str.). Kvieskienė (2003) nurodo platesnius, į vartotojus (vaikus) labiau orientuotus neformaliojo vaikų ugdymo principus:

- Lygių galimybių (visi vaikai, nepaisant savo gebėjimų, turi turėti galimybes tobulinti savo gebėjimus);
- Aktyvumo (neformalus ugdymas turi būti organizuojamas taip, kad visi vaikai būtų veiklūs ir norėtų jame dalyvauti);
- Tęstinumo (neformaliojo ugdymo metu įgyti gebėjimai turėtų būti pritaikomi ir panaudojami);
- Lankstumo (bet kada būtų galima pakeisti veiklos pobūdį arba organizuoti ir sudaryti sąlygas įsitraukti į kitokią veiklą);
- Atvirumo (žinomas ir prieinamas vietos bendruomenei);
- Pažangos (neformalusis ugdymas turi atitikti nūdienos realijas, veikla orientuota į naujoves).

Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo įvairios meno – muzikos, dailės, sporto ir kitos mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai (LR Švietimo įstatymas, 16 str.). Neformalaus ugdymo veikla dažniausiai vykdoma pagal su formaliuoju ugdymu nesusijusius interesus: yra orientuojamasi į gabumų ir talentų atskleidimą, tobulinimą, saviraišką ir socializaciją, užimtumą, pilietinių kompetencijų gilinimą. Kvieskienė (2003) išskiria labiau apibendrintas neformaliojo ugdymo kryptis:

- Socializacija/resocializacija (vaikų socialinė integracija, vaikų užimtumas ir prevencija, visuomenei naudinga socialinė veikla);

- Gabumų ir talentų plėtojimas (ugdomi sportiniai, meniniai, techniniai vaikų gabumai);
- Saviraiška (meninis, sportinis ugdymas, ekologinis, techninis ir technologinis ugdymas, sveikatos ir gamtos apsaugos ugdymas);
- Pilietinių kompetencijų formavimas ir ugdymas (kultūrų komunikacijos plėtimas, pilietinio identiteto ir pilietinės savimonės formavimas).

Taigi, galima teigti, kad neformalus vaikų ugdymas apima įvairaus pobūdžio veiklą: dalykinius užsiėmimus (formalaus ugdymo įdiegtoms žinioms pagilinti, pvz., matematikų būrelis) ir įvairaus pobūdžio būreliai, kurie tobulina jau įgimus gabumus arba patenkina kylančius savirealizacijos poreikius (sporto, įvairūs meno, gamtosaugos, techninės kūrybos ir kt.). Bet kokio pobūdžio neformaliojo ugdymo užsiėmimai turi sudaryti prielaidas vaikui kuo maksimaliau atpažinti ir realizuoti savo kūrybines galias ir kitus gebėjimus, patenkinti kylančius poreikius (bendravimo, priklausymo, saviraiškos)

Neformalaus ugdymo įstaigose yra galimos šios darbo formos:

- Masinė veikla (konkursai, varžybos, švenčių minėjimai, ilgai trunkantys renginiai, pvz., savaitę);
- Grupinė veikla (būreliai, treniruotės, studijų, klubų organizuojami užsiėmimai);
- Individuali veikla (individualus mokinio rengimas ir savarankiškas pasirengimas renginiui ir pan.) (Ramaneckienė, 1998).

Apibendrinus šią informaciją ir remiantis asmenine darbo patirtimi, galima teigti, kad dažniausiai neformalus ugdymas vyksta grupinių užsiėmimų pavidalu. Taip pat būtina išskirti neformalaus ugdymo aspektą, kad veiklos yra išimtinai pragmatinės, nes vaikai įgyja realių, praktinių įgūdžių, amato pradmenų, neformalus ugdymas gali paruošti būsimai profesinei veiklai. Taipogi neformalaus ugdymo užsiėmimai spartina socialinę asmenybės brandą, plečia akiratį, formuoja adekvatų požiūrį į aplinką ir kritinį mąstymą, ugdo įvairiapusiškai išsilavinusį ir iniciatyvų žmogų, tačiau tai priklauso ir nuo pačių neformalaus ugdymo vadovų kompetencijų, savo darbo suvokimo.

2.2. Muzikinio ugdymo raiška tarpkultūrinėje perspektyvoje

Muzikos raida vyko kartu su žmonijos raida, kiekvienoje epochoje, kultūroje atspindėdama tam tikras, tik tai visuomenei/kultūriniam kontekstui būdingas idėjas, pažiūras, emocijų išgyvenimą (gedulą, džiaugsmą, ritualų atlikimą), taipogi, lemtingus kultūros, civilizacijos lūžius lydėjo muzikos pokyčiai (Sankauskienė, 2009), todėl galima traktuoti, kad muzika yra žmonijos istorijos ir kultūros atspindys, geriausiai matomas tokiuose kultūriniuose reiškiniuose kaip religija, švietimas, filosofija, etnologija.

„Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcijoje“ (2008) teigiama, kad šiuolaikiniam meniniam ugdymui aktualiausia: multikultūriniai aspektai ir kultūrinis paveldas. Muzikiniam ugdymui tenka nemenkas vaidmuo ugdant šiuolaikinį žmogų, auginant veiklią visuomenę. Muzikinis ir meninis ugdymas siekia pagrindinio tikslo – ugdyti asmenybę, lavinti jauno žmogaus intelektines, kūrybines, emocines, fizinės galias, formuoti vertybines nuostatas. Muzika yra sietina su įvairiausiais religiniais, etniniais, sociokultūriniais įvykiais, tačiau dažniausiai tenkanti funkcija – ugdymo, visaverčio piliečio vystymo.

Sankauskienė (2009) nurodo, kad muzikos ugdymo reikšmė yra dvejopa: yra lavinami muzikiniai gabumai, bei veikiama žmogaus visuminė raida.

Kaip teigia E. Velička (2019) Per visą žmonijos istoriją nėra buvę laikotarpio, kai nebūtų muzikuojama. Nėra nė vienos tautos ar etninės grupės, kultūrinės ar subkultūrinės bendrijos, kuri neturėtų ir savo muzikos. Ją kuria, muzikuoja, muzikos klausosi visos bendruomenės, tačiau muzika smarkiai skiriasi: muziką mes „dėvime“ tarsi kokį savosios kultūrinės tapatybės ženklą. Vykdamas muzikinį ugdymą, vaikams yra suteikiamos ne tik žinios, atitinkami gebėjimai, bet ir formuojama ir skatinama visa asmenybės patirtis, veikiami interesai, vertybės, kūrybiškumas (Kievišas, 1997), teigiamai veikiama dorovinė, etnokultūrinė vaiko raida. Muzikinis ugdymas yra reikšmingas sprendžiant vaikų užimtumo, socializacijos problemas, plėtojant laisvalaikio kultūrą, vertingas įgyjant socialinių, asmeninių, profesinių kompetencijų. Iš pedagoginės patirties ir stebėjimų galima teigti, jog muzikos įtaka asmenybei yra didžiulė, o ypač muzikinę veiklą tikslingai ir kryptingai organizuojant. Muzikinis ugdymas yra multikultūrinis, be to atlieka daugybę funkcijų – lavina vaiko fantaziją, bei formuoja žmogaus individualų estetinį skonį, meilę pasauliui (gamtai, aplinkai, kitam žmogui), atkreipia dėmesį į tikrąsias ir amžinas vertybes. Muzikos ugdymo tarpkultūriškumo aspektas – tai galimybė bendrauti ir susipažinti su

kitomis kultūromis, išgyventi jas, pajauti viso pasaulio (plačiaja prasme) atspindį (Sankauskienė, 2009).

O'flynn (2005) nurodo, kad muzikalumas yra būdingas visai žmonijai, be to muzikinis ugdymas lemia socialinių ir kultūrinių patirčių įgijimą; muzikinis intelektas yra būdingas universalus visų visuomenių požymis, kadangi „muzikinė mintis kyla iš konkrečių tradicijų, idėjų, elgesio“ (O'flynn, 2005, p. 193). Tuo pačiu, jeigu muzika bus praktikuojama šeimos, bendruomenės, mokyklos ir plačiosios visuomenės kontekste, tikėtina, kad individualus muzikalumas vystysis ir klėstės, ko pasekoje įvairūs sociokultūriniai veiksniai bus lengviau interpretuojami. Kai muzika lydi beveik kiekviename žingsnyje, ji suaktyvina vaiko psichines galias ir sudaro prielaidas patirti išgyvenimų. O ugdymo aplinkoje pedagogas tarpkultūriniu muzikiniu ugdymu išplečia savo mokinių bendravimo galimybes muzikiniame pasaulyje (O'flynn, 2005).

Muzikinis ugdymas pats savaime yra tarpkultūrinio pobūdžio, kadangi jis egzistuoja iš kultūrų įvairovės (Elliott, 1995). Moore (2009) teigia, kad terminas „daugiakultūrinis, tarpkultūrinis“ muzikos ugdymas apibrėžia įvairių muzikos stilių įtraukimą į muzikos ugdymo programą: vakarų klasikinės („country“), liaudies, populiariosios, airių tradicinės ir t.t. Daugiakultūrinės muzikos įtraukimo į muzikinio ugdymo mokymo programas svarbą atskleidė eilė tyrimų, kurie buvo atliekami Jungtinėje Karalystėje, JAV, be to, pasaulyje vykstantys demografiniai procesai ir pokyčiai, kurie skatina visų rasių ir kultūrų toleranciją, atskleidžia koks reikšmingas yra multikultūrinis ugdymas, pirmiausia, multikultūrinis muzikos ugdymas, vystantis tarpkultūrinės kompetencijas (Moore, 2009). Kaip rašo M. Barkauskaitė (2001), turėtume „ne tik prognozuoti ugdytinio asmenybės raidą, bet ir koreguoti jo ugdymą, jo gyvenimą sparčiai besikeičiančioje visuomenėje, kurioje žmogaus ir visuomenės santykiai visose srityse – švietime, kultūroje, ekonomikoje, politikoje ir t. t. – yra labai problemiški“. Taigi, tokios savybės kaip tolerancija, supratimas, atvirumas, priėmimas, antirasistinių pažiūrų skatinimas gali būti suformuoti tarpkultūrinės muzikos ugdymo kontekste, suvokiant kultūrų skirtumus ir panašumus.

Elliott (1989, cit. Moore, 2009), Jorgensen (1997, cit. Moore, 2009) teigia, kad muzika turi švietimo funkciją ir „turi galimybę keisti žalingą požiūrį ir elgesį“ (Moore, 2009, p. 284).

Tačiau analizuojant muzikos ugdymą tarpkultūrinėje perspektyvoje neišvengiamai kyla apibrėžtumo ir atrinkimo problemos – būtent kokia muzika yra tinkama ugdymo kontekstui,

o kokios neįtraukti į ugdymo programas. Susidomėjimas populiariąja, šiuolaikine muzika kaip šiuolaikiniu kultūriniu fenomenu išryškina jos daugialypes galimybes, kurios lemia plėtojimo ir pritaikymo pedagoginiame procese aktualumą. Pasak bulgarų muzikos pedagogo G. Gaitandžijevo (1973), „lengvoji muzika“ yra galima priemonė vaiko muzikinio skonio, kultūros ir vertybinių meno kriterijų formavimui(si), todėl per pamokas turėtų būti pateikiami geriausi populiariosios muzikos kūriniai. „Lengvoji muzika“, autoriaus nuomone, gali padėti ugdyti visuomenę, bei jos tarpkultūrinį suvokimą, jei bus sumaniai pasinaudota jos koloritu.

Moore (2009) atkreipia dėmesį, kad problemiška nuspręsti, kokie žanrai tinka ugdymo programoms, tačiau akivaizdu, kad būtina įtraukti populiariąją muziką, liaudies, džiazą į formaliojo muzikinio ugdymo programas – t.y. atlikti laipsnišką žanrų įtraukimą į ugdymą. Šio proceso minusas – tai didelis iššūkis mokytojams, kurių išsilavinimas dažniausiai būna pagrįstas vakarų klasikinės muzikos tradicijomis. Kaip teigia A. Juvonenas (2002), muzikinio ugdymo filosofija rodo nesugebėjimą sekti muzikos formų iššūkius bei populiariosios muzikinės kultūros struktūrinius poslinkius pedagogikoje. Tai viena iš dabarties muzikinio ugdymo problemų, nes šiuo laikotarpiu mokymo koncepcijos keičiasi „padidėjusiu tempu“. Ugdymo programos atitrūkusios nuo šiandieninio vaikų ir jaunimo aplinkos muzikinio gyvenimo interesų ir poreikių, todėl, plėtojant muzikos koncepciją būtina peržiūrėti muzikos stilius ir žanrus – nuo antikinės muzikos iki šiuolaikinės populiariosios roko ar džiazos muzikos. Yra tikslinga aptarti, kas yra tarpkultūrinė muzika. Pirmiausia, ji pabrėžia istorinių, politinių, kultūrinių sluoksnių svarbą, ypač akivaizdus pavyzdys: Kinijoje yra 56 etninės grupės, o Airijoje – viena. Vystant ugdymo turinio klausimus, tikslinga apibrėžti ir numatyti bendrąjį ir specializuotą muzikinį ugdymą, be to svarbu numatyti ugdymo tikslus ir uždavinius susietus su asmeninio tobulėjimo, sociokultūriniais klausimais ir jų kombinacijomis (O'flynn, 2005). Apibendrinant būtina atkreipti dėmesį į tai, kad turėtų būti aiškiai apibrėžti formalūs ir neformalūs tarpkultūrinio muzikinio ugdymo metodai įvairiose ugdymo įstaigose, bendruomenėse.

Tarpkultūrinio muzikinio ugdymo įvairovė turi būti plečiama repertuaro klausimu ir tokiu būdu mokiniai būtų įvesti į tradicijų įvairovę. Muzika turėtų būti suvokiama ir vertinama kaip savo ir svetimos kultūros įsisavinimo raktas: tai yra dinaminiai mainai tarp muzikantų, mokinių, įvairių muzikinių – socialinių grupių ir mūsų pačių kultūrų ir subkultūrų (O'flynn, 2005).

Į muzikinį ugdymą yra išreiškiami šie požūriai (pagal O'flynn, 2005):

- Aiškinamasis požiūris – kaip muzikalumo išraiška traktuojama kiekviena konkreti veiklos praktika ir kitas muzikinis elgesys. Tai labai svarbus aspektas planuojant muzikinio ugdymo programas, t.y. teorinė ir praktinė informacija, praktika ir koncepcijos muzikos bendruomenėje;
- Interaktyvus požiūris – muzikalumo išraiškos yra susijusios su dinaminiais sociokultūriniais kontekstais. Tai yra ne tik pagrindų mokymasis apie muzikantus, muziką ir jos pagrindą, tai taip pat yra ir tiesioginis mokymasis iš jų, t.y. šis požiūris artimas lauko idėjoms ir priartina muzikinį kontekstą prie ugdymo aplinkos;
- Subalansuotas požiūris – kiekviena muzikinė ekspresija turėtų būti traktuojama santykinė prasme (kaip kultūros išraiška) ir lyginamosiomis sąlygomis (tarpkultūrinio požiūriu);
- Pedagoginis požiūris – būtina išnagrinėti muzikinio ugdymo filosofiją, įžvalgas apie muzikinį elgesį, polinkius, muzikinių stilių ir žanrų raidą;
- Realus požiūris – stebima, kas realiai yra, ieškoma muzikos mokomosios vertės, ypač populiariojoje muzikoje, bei novatoriškai žvelgiama į tradicinę ir klasikinę muziką.

Literatūroje teigiama, kad muzikalumas yra lanksti ir imli sąvoka, kuri apibrėžia individų gebėjimą „bendrauti“ su daugiau nei vienos rūšies muzika, palyginti skirtingas muzikos sistemas, stilius, grupes ir asmenis; muzikalumas – tai tarsi tiltas, per kurį perduodama integruota kultūros patirtis (O'flynn, 2005).

Tarpkultūrinis muzikos ugdymas/ugdymasis plačiausia prasme – tai muzikinis gyvenimas bet kokioje visuomenėje, kai žmogus įsavina muziką tiesiog įvairiausiais keliais ir būdais. Šiame kontekste nefunkcionuoja mokymo metodai. Muzikos pasaulis turėtų būti vertinamas kaip atskiros muzikinės grupės su unikaliu stiliumi, repertuaru, rinkiniais, principais ir socialiniais kontekstais. Kiekviena visuomenė turi muzikos stratifikaciją, kuri susijusi su jos socialine stratifikacija, pvz., klasikinė, liaudies, pop-muzika (Lundquist, Szego, 1998, cit. O'flynn, 2005). Tarpkultūrinis muzikos ugdymas mokykloje (įstaiga suprantama plačiąja prasme) siūlo sistemą, kuri aiškina muzikos foną mokytojams, mokiniams, net bendruomenei: susipažįstama su tradicine, populiariąja, klasikine ar kito stiliaus muzika, ugdymo procese vyksta konkretus atlikimo supratimo ugdymas ir perdavimo praktika, susijusi su kiekvienos atskiro stiliaus ar muzikos tradicija, vienodai dėmesio skiriant tiek vidaus, tiek tarptautiniams stiliams (O'flynn, 2005). Tokiu būdu tarpkultūrinis ugdymas įgyvendina savo perspektyvas dėl supažindinimo su muzikos įvairove ir atitinkamų savybių ugdymo.

Muzika turi galią sužavėti, simboliškai suaktyvinti žmogaus ryšį su aplinka ir savimi pačiu, nes klausant muzikos įvyksta „atsivėrimo“ procesas, t.y. muzikos transliuojamą informaciją individas interpretuoja subjektyviai, atpažįsta savo asmenines reikšmes (Shepherd, 2007). Muzika gali veikti kaip mentalinių ir socialinių manipuliacijų priemonė, nes ji savo esme paveikia tokias žmogaus patirtis ir emocijas, kurios nėra pavaldžios kitoms masinio valdymo formoms, pvz., politinio, ekonominio ir kt. valdymo. Muzika – tai ypač universalus fenomenas, egzistuojantis visose kultūrose, ir kaip kalba, būdingas tik žmogaus aplinkai, būčiai, esmei. Shepherd (2007), pažymi, kad muzika yra ne tik unikalus žmogaus saviraiškos produktas, tai – vidinio gyvenimo aspektas.

Tarpkultūrinė muzikos samprata yra gana konkrečiai apibrėžta – tai garsų struktūros, kurios perduoda socialines ir kultūrinės reikšmes (Shepherd, 2007). Tam tikra visuomenė muzikai perduoda savo gyvenimo aspektų, priskiria tam tikrą reikšmę, „įdeda“ vykstančius socialinius ar kultūrinius įvykius, tuo tarpu dar individas suteikia muzikai savo reikšmes, vidinio gyvenimo atspindžius. Tokiu būdu vykstanti komunikacija užtikrina ryšį tarp individo ir visuomenės ir perduoda kultūros prasmes. Platesniame kontekste tokiu būdu yra užtikrinama kultūrų komunikacija, kultūrinių, socialinių skirtubių ir panašumų ištransliavimas (Shepherd, 2007).

Muzikos informacija yra ištransliuojama garsais, kurie perteikia kompozitoriaus norimus socialines ir kultūrinės žinutes, t.y. socialinę informaciją. Kaip teigia Shepherd (2007), garsai įgalina žmogų vis iš naujo atrasti ryšį su gamta ir visuomene, tai kanalas su išore ir vidiniu sielos pasauliu. Garsas yra ypatingas informacijos nešėjas, kurį priima žmogaus jauslės – ne tik girdi, bet jaučia. Muzika, kurią sudaro garsų samplaikos, yra tiek fizinio pavidalo, tiek transcendentinio: tai kultūros, civilizacijos išdava, bet tuo pačiu, muzika yra individo vidinės kultūros komponentas, individuali, asmeninė vidinė kultūra. Rinkevičius (2006) asmeninę meninę kultūrą apibrėžia kaip žmogaus individualius gebėjimus suvokti meno estetiką, prasmingumą, išvelgti ir suvokti estetines, dorovines, etines vertybes.

Apibendrinant, galima teigti, kad muzika yra vienas esminių tarpkultūrinio ugdymo elementų, civilizacijos išdava. Muzikos pagalba galima lavinti ir plėsti akiratį, įgyti tarpkultūrinių žinių, muzikos garsais visuomenės ir kultūros gali komunikuoti tarpusavyje, t.y. perduoti kultūrinius-socialinius pranešimus.

2.3. Neformaliojo muzikinio ugdymo formos kaip tarpkultūriškumo ugdymo priemonė

Muzika yra ypatingas fenomenas, kuris daro poveikį asmenybei, jos kompetencijų vystymuisi, veikia kaip saviraiškos priemonė. Muzikinio ugdymo didžiausia įtaka pastebima estetiniam, kultūriniam vystymuisi, vertybių ir psichosocialinei raidai. B. Kuzmicko (2013, p. 45) teigimu, „šių dienų pasaulyje daug kur vyko ir tebevyksta įvairūs perėjimai“, pavyzdžiui, nuo uždaros visuomenės ir Rytų kultūros prie atviros visuomenės, Vakarų kultūros, kuri apima visas individo gyvenimo sritis. Taigi, galima teigti, kad šiandienos visuomenėje atliepti žmogiškuosius poreikius tampa vis sudėtingiau dėl „kintančių kultūros simbolių“ (Garcia, 1990), tokių, kaip šventės, ritualai, muzika, taip pat vertybių, filosofijos. Kaip pažymi D. Lamdis, R. W. Brislin (2011), „kultūroje glūdi praeities istorija, apimanti kiekvienos kartos patirtis, ji sujungia individo ir kitų visuomenės narių patirtis į visumą“. Taip yra perduodami skirtingi kultūros elementai: „vertybės, nuostatos, įsitikinimai, orientacijos, prielaidos, vyraujančios visuomenėje tarp žmonių“. Tačiau kartu atsiranda priešprieša, kai vyrauja suvokimas, jog kultūra yra aiškiai apibrėžiama nekintančiais ritualais, vertybėmis ir artefaktais, perduodamais iš kartos į kartą. Skirtingose kartose egzistuojantys netapatūs kasdieninio gyvenimo prioritetai, bei visuomenės formavimas, išsaugojant kartų patirtį bei žinias, įvardijamas, kaip esminis kultūros egzistencijos prioritetas.

Tarpkultūrinių kompetencijų vystymasis vyksta net perklausant, susipažįstant su svetimos tautos kultūros, muzikos, meno apraiškomis. Tačiau svarbiausias dalykas kalbant apie ugdymo formą yra vertybinės nuostatos: pagarba savo gyvenamai valstybei, tautai ir kitam jos gyventojui, atsakomybė, tolerancija, socialinis teisingumas, rūpestingumas, empatija ir didaktinės nuostatos: demokratiškas santykis su kitais ir kitokiais, nuomonės autonomiškumo puoselėjimas, bendradarbiavimas, dialogas, kritiškumas ir refleksija, intelektualinė drąsa.

Tiek muzika, tiek dainavimas yra ypatinga kūrybinė veikla, turinti ryšį su emocine ekspresija: „muzikos turinys yra žmogaus emocinės būsenos atspindys“ (Dumbliauskaitė, 2001, 74). Su emocijomis muzikos turinį sieja Rinkevičius, Rinkevičienė (2006), Matonis (1991). Thurman, Welch (2000) aiškina, kad žmogaus balsas transliuoja individo išgyvenamas emocijas, yra asmens tapatumo elementas, o stipriai emociškai susijaudinus balsas įgyja muzikinį charakterį. Pyktis, liūdesys, laimė, baimė ir kitos stiprios emocijos yra užfiksuojamos balso parametruose (tembras, tonas) ir tai išspinduliuoja aplinkiniams komunikacijos procese. Thompson, Balkwill (2006) ir kitų mokslininkų atlikti tyrimai atskleidžia, kad klausytojai identifikuoja dainininko balsą

ir iššifruoja perteikiamas emocijas, šis fenomenas veikia net tada, kai daina yra atliekama žmogui net nežinoma užsienio kalba.

Dainavimas yra naudingas šiais aspektais:

- fiziologiniu (sustiprėja kvėpavimo organų sistema);
- psichologiniu (išgyvenamos emocijos, neutralizuojama įtampa, perduodama informacija.
- Rinkevičius, Rinkevičienė (2006) rašo, kad dainavimas yra specifinė intonacinė jausmų raiškos forma, dainuodami žmonės bendrauja, geriau supranta vienas kitą, užmezga dvasinį ryšį);
- etiniu (daina, giesmė ramina žmogų, apvalo jo sielą, atskleidžia gėrį ir grožį) (Velička, 1995).

Vaiko muzikinis ugdymas siejamas su kultūros ištakomis. Šiomis kultūros teorijomis remiasi ir Lietuvos švietimo reformos koncepcija. Pagal ją šalies švietimas visose grandyse yra orientuotas į gimtosios kultūros, Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių demokratinį ugdymo modelių vertybinį aspektą, formuojant įvairiapusę asmenybę. Švietimas koncepcijoje traktuojamas kaip „savita kultūros sritis“, ugdanti žmogų kultūrai per kultūrą. Prioritetinis vaidmuo ugdymo turinyje teikiamas humanistines asmens nuostatas skatinančioms sritims, tokioms kaip kalbos, meno, religijos, etikos ir kt. Ypatingas dėmesys koncentruojamas į *savęs* ir kultūros pažinimo ugdymą (Lietuvos švietimo reformos gairės, 1993). Šie aspektai yra išlikę ir dabartiniame vaikų ugdyme. Jau ikimokykliniame amžiuje išryškėja didelis vaiko poreikis muzikinei veiklai. Tai visų svarbiausia prielaida jo ugdymui(si) per muziką. Muzika, kaip garsų menas, yra specifinė tautos kultūros dalis, kuri gali prisidėti ne tik prie muzikinio ugdymo, bet ir bendrojo vaiko ugdymo, vertybinių aspektų formavimo. Tinkamai panaudojant įvairių epochų, žanrų profesionaliąją ir liaudies muziką vaikų muzikinėje veikloje, plėtojama ir gilinama estetinė ir dorinė vaiko pasaulėjauta, aplinkos ir gamtos, pažinimas, bendravimo kultūra, savęs suvokimas ir vertinimas, taip prisidedama prie fizinės vaiko raidos (Monkevičienė, 1993).

Mokydamas vokalo subtilybių, pedagogas atlieka daugiapakopį ugdymą: ugdo vaikų vokalinius gebėjimus ir kultūrą, suteikia muzikinį išprusimą, tuo pačiu integruoja į sociokultūrinę aplinką, stiprina socialines, emocines kompetencijas, t.y. vyksta tiesioginis ir netiesioginis poveikis – ugdomi specifiniai įgūdžiai (vokaliniai) ir asmenybinės kompetencijos. Deja, nagrinėjant muzikos įtaką kultūros augimui, švietimo vystymuisi, būtina pažymėti, kad ne visose valstybėse papildomas muzikinis ugdymas yra laikomas kultūros ir „švietimo širdimi“, o kai

kuriose šalyse jis yra draudžiamas, pavyzdžiui Talibano režimas Afganistane uždraudė transliuoti muziką – „cenzūra tik pripažįsta tą faktą, kad muzika turi begalinę kultūrinę reikšmę“ (O'Flynn, 2005, p. 201).

Muzikinė vaiko veikla – aktyvus, specifinis vaiko santykis su muzika, skatinantis tam tikrus vidinius procesus. Muzikinė veikla yra viena svarbiausių kultūros sričių, kur susilieja fantazija ir realybė, tai, kas išmokta ir tai, kas paties sukurta. Per emocijas ir nuotaiką, muzika pažadina sąmonę, sukelia tam tikrų minčių, atitinkamų muzikinių įspūdžių (Katinienė, Vaičienė, 2001). Balčytis (2012) nurodo, kad svarus iššūkis tenkantis muzikos pedagogui yra atpažinti kiekvieno savo mokinio vokalinio kūrybiškumo apraiškas ir jas plėtoti, koreguoti atsižvelgiant į mokinio poreikius.

Šiandienos pasaulietiško kultūros žmogaus realybė yra neatsiejama nuo vakarietiškos kultūros įtakų, asmens pasirinkimo laisvės bei autonomiškumo, kai tradicinę kultūrą keičia modernioji. Kiekviena visuomenė turi savo kultūrą, kurią sudaro aibė žinių ir įsitikinimų, kas, laikui bėgant, gali kisti ir kinta.

Popamokinio vaikų švietimo metu yra tenkinami ne tik jaunuolių pažinimo ir lavinimosi poreikiai, bet ir padedama jiems integruotis bei tapti aktyviais visuomenės nariais, ugdyti pilietiškumą, iniciatyvą, veiklumą, skatinti saviraišką, kuri padeda jaunam žmogui įsitvirtinti dinamiškoje pasaulio visuomenėje (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas). Muzikinis ugdymas turtina vaikų dvasinį pasaulį, daro juos jautresnius grožiui, aplinkai. Muzika pasižymi itin dideliu jausminiu įtaigumu, ji labiau nei kiti menai veikia sielą, geba turtinti žmogaus dvasią, jausmų ir mąstymo kultūrą. Meninio ugdymo procese veiksmingai ir harmoningai ugdoma visa žmogaus asmenybė – jo kūrybinis, intelektinis, emocinės, fizinės galios, verbalinės ir neverbalinės raiškos gebėjimai, vertybinių nuostatų sistema. Pasak Aristotelio, muzika užima išskirtinę padėtį. Ji sugeba suvokėjui prieinamu būdu „tiesiogiai išreikšti dvasios būseną“, atkurti esmines žmonių savybes. „Politikoje“ (vertė M. Strockis, 1997) jis rašė, kad ritmas ir melodija sukaupe realiausius tikrovės atspindžius (atkūrimus) — drovumo, vyriškumo ir santūrumo bei visų jiems priešingų savybių, taip pat kitokių dorovinių vertybių.

Muzikos istorija prasideda anksčiau, nei buvo parašytas pirmasis žodis, ir yra glaudžiai susijusi su įvairių kultūrų savitumo išraiška. Tai procesas, trunkantis ištisus šimtmečius ir tūkstantmečius. Kiekvienos pasaulio tautos muzikinis pasaulis yra savitas, turi savo išskirtinius bruožus, atskiriančius jį nuo kitų tautų muzikinių pasaulių. Muzikos pasaulis įdomus, turtingas ir įvairus

muzikinių žanrų, muzikos instrumentų bei raiškos priemonių įvairovė, skirtingose šalyse gyvenusių ar gyvenančių kompozitorių bei atlikėjų gyvenimais, jų kūrybos rezultatais, įvairių tautų muzikinėmis tradicijomis bei muzikiniu palikimu. Muzika padeda vaikams pažinti istorines epochas, garsias asmenybes, įvairias kultūras. Visa ši informacija aktuali ne tik sudominant vaikus muzika, bet ir padedant ją suvokti kaip žmonijos kultūrinio paveldo dalį.

Neformaliojo muzikinio ugdymo paskirtis – ugdyti muzikinius gebėjimus, tenkinti vaikų pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, tad neatsitiktinai neformaliojo muzikinio ugdymo svarbą pabrėžia nemažai Lietuvos ir užsienio mokslininkų (Balčytis, 2012; Girdzijauskienė, 2013; Barkauskaitė, 2004; Campbell, 2002; Dodge, 2007.). Muzikos pasaulis įdomus, turtingas ir įvairus muzikinių žanrų, muzikos instrumentų bei raiškos priemonių įvairovė, skirtingose šalyse gyvenusių ar gyvenančių kompozitorių bei atlikėjų gyvenimais, jų kūrybos rezultatais, įvairių tautų muzikinėmis tradicijomis bei muzikiniu palikimu. Muzika padeda vaikams pažinti istorines epochas, garsias asmenybes, įvairias kultūras, sužinoti reikšmingus įvykius.

Įvairiomis muzikinėmis veiklomis gali būti ugdomi tarpkultūriškumo aspektai (Bendrosios pradinio ir pagrindinio ugdymo programos, 2008). Pvz., viena iš tokių veiklų yra *muzikos klausymas*. Pasak E. Balčyčio (2012), Muzikos klausymo metu yra suteikiama galimybė susipažinti su įvairių kultūrų muzika, bei pajusti estetines jos savybes. Klausydamiesi muzikos vaikai remiasi nemuzikinių priemonių kontekstu ir muzikine medžiaga, diferencijuodami ryškesnes muzikos išraiškos priemones (dinamiką, tempą, tembrą ir t.t.). Klausantis, pvz., liaudies dainas galima suprasti kokio temperamento yra tauta, kokios jos yra vertybės ir problemos. Visos tautos turi savo istoriją, kurią išreiškėdavo per muziką, nes tai daryti buvo gan paprasta ir įdomu (Balčytis, 2012). Per muziką galima pažinti ir suprasti kitas kultūras, taip pat muzikos kūrinų analizės metu galima suprasti tautos istoriją, vertybes, išgyvenamas dramas, problemas. Galima kelti prielaidą, kad mokiniai, besimokydami įvairių muzikinių kūrinių, pajaučia fundamentalų ir transcendentinį muzikos ryšį su jos kilmės vieta. Tokiu atveju, vystosi suvokimas, kad muzika tam tikros civilizacijos išdava, jos veiklos produktas, nešantis ir transliuojantis būtent tos tam tikros tautos sąmonę, kolektyvinės sąmonės aspektus, tradicijas, vertybes ir kitus segmentus, kurie turi reikšmę. Muzikos klausymo metu suvokiamos konkrečių epochų muzikai būdingos savybės. Kaip teigia Shepherd (2007), muzikos būdu yra užtikrinama kultūrų komunikacija, yra ištransliuojamos

kultūrinės, socialinės skirtybės ir panašumai, tautos vidinio gyvenimo atspindžiai, bei perduodamos kultūros prasmės.

Ritmika (gr. *Rhythmikos* – tolyginis) – mokslas apie ritmą, fizinių pratimų sistema, kurios tikslas yra išugdyti ritmo pajautimą. Pagrindinis ritmikos tikslas – lavinti ritmo jausmą, gebėjimą išreikšti muzikos kūrinio nuotaiką judesiais, sudaryti sąlygas vaikų saviraiškai (Balčytis, 2012; Vaičienė, 2000). Pasak L. J. Piličiauskaitės (2021), ritmas yra glaudžiai susijęs su judesiu, kuris yra smegenų veiklos vidinės raiškos rezultatas. Muziką galima priimti ne vien ausimis, bet ir visu kūnu. Tik glaudus muzikos ir judesio ryšys gali užtikrinti pilnavertį vaiko muzikinį ugdymą.

Viskas gyvenime paklūsta ritmui. Jis yra gamtoje – tai dienos ir nakties kaita, metų laikų kaita. Mama dainuodama mažyliui lopšinę taip pat ritmiškai supa lopšį. Dažnai būtent ritmas nusprendžia muzikos charakterį ir netgi žanrą. Įvairūs ritmiški judesiai lavina vaiko aktyvumą, atmintį. Muzikos ritmas – tai įvairių muzikinių ilgių ir akcentų kaita ir santykis. Pavyzdžiui, dar prieš sinkopuotos populiarios amerikietiškos muzikos – džiazos atsiradimą, afroamerikietiškos muzikos tradicijoje daugiabalsiškumas reiškėsi pagrindiniu ir pritariamaisiais balsais, metaliniais gongais, plojimais, barškučiais bei būgnais, kurie kartu kūrė tonalinę mozaiką (Floyd, 1995, 28). Šią heterogeniško skambesio estetiką vėliau perėmė džiazos muzika. Sinkopė – muzikinis terminas, apibūdinantis skirtingą ritmišką kirtį, kuris nebūtinai sutampo su metro kirčiu. Džiazos muzikoje ritmą palaiko ritmo sekcijos instrumentai: būgnai, gitara, pianinas, kontrabosas, jie palaiko džiazui ir bliuzui būdingą pastovų 4/4 ritmą. Mūsų ausiai natūralūs yra pirmo ir trečio takto akcentavimas, tačiau bet kuris ritmo instrumentas gali pradėti akcentuoti kitą taktą, pvz. antrą ir ketvirtą, kas sukuria kitokį skambesį.

Remdamiesi ritmu mes galime atskirti maršą nuo valso ir kitų kūrinių. Muzika turi unikaliausią galimybę išreikšti visus žmogaus jausmus, emocijų būsenų kaitą. Įtikinamai perteikdama žmogaus jausmų atspalvius, muzika neišvengiamai perduoda mintis, gyvenimo reiškinių įvertinimą (Piličiauskaitė, 2021). Muzika – tai raiškos ir bendravimo priemonė, kuri vadovauja jausmams, turi formą, padeda išgyventi būsenas, kurių nepatirtume be muzikos. Muzika natūraliai prisideda prie vaiko socialinės, emocinės, fizinės, pažinimo ir kalbos raidos (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992). Tautos papročiai ir tradicijos atsiskleidžia per liaudies dainas. Muzikinis ugdymas – tai asmenybę kuriantis žmonių bendravimas, sąveikaujant jiems su muzikos meno bei kitomis, susijusiomis su muzika, kultūros vertybėmis. Muzikinio ugdymo sąvoka aprėpia muzikos mokymą, muzikinį lavinimą, muzikinį auklėjimą, muzikinį švietimą, muzikinį prusinimą,

muzikinės kultūros formavimą. Muzikiniu ugdymu siekiama išugdyti giliają, žmogaus dvasios gelme patiriamą meninę – dvasinę kultūrą (Rinkevičius, 2006).

Labiausiai paplitusi veiklos rūšis yra *dainavimas*. Mokslininkai (Piličiauskaitė, 2021, Balčytis, 2012; Gordonas, 1980 ir kt.) tyrinėję muzikinę vaikų veiklą psichologiniu, pedagoginiu, fiziologiniu aspektais, jos įtaką vaiko raidai, dainavimą pripažįsta svarbiausia vaikų muzikinių gabumų lavinimo priemone. Dainavimas – patraukli muzikinio ugdymo forma, o vokalinė raiška užima reikšmingą vietą meniniame ugdyme. V. Jucevičiūtė – Bartkevičienė (2010) išsamiai aiškina, kaip vokaline raiška lavinamos kompetencijos. Autorės teigimu vokaline raiška ugdomos: bendroji, bendrakultūrinė, profesinė ir specialioji kompetencijos. Pasak V. Jucevičiūtės–Bartkevičienės (2010), bendrakultūrinė kompetencija apima savo tautos ir kitų pasaulio tautų tradicijų ir kultūros pažinimą bei muzikos pažinimą, pagarbą socialiniam, kultūriniam, kalbiniam ir etniniam tapatumui, savo artimos aplinkos, šeimos vertinimą. Bendrakultūrinės kompetencijos lavinimas vyksta per lietuviškąjį ar kitų tautų repertuarą, per populiarųjį savo šeimos ar draugų mėgiamą repertuarą, bei tradicijas.

Kad vaikas galėtų padainuoti dainą, pirmiausia jis turi ją išmokti (Balčytis, 2012). Anksčiau dainų mokydavo tėvai, seneliai ir niekam nekildavo problemų, kaip šiuos lobius perteikti ateinančioms kartoms. Visi ruošdavosi šventėms, švėsdavo šeimose, kaime, laikėsi etiketo ir papročių. A. Kavaliauskienė (2001) mano, jog šiandien ši problema gerokai sudėtingesnė. Vestuves, krikštynas, Velykas ir kitas šventes gali suprasti ir švęsti įvairiai – lietuviškai, amerikietišškai ir t.t. Iš šeimos buvo perimamos tradicijos, papročiai, bei kas svarbiausia per kalendorines šventes, ko moko iš kartos į kartą perduodamos patarlės ir pan. (Kavaliauskienė, 2001). Etninė kultūra yra visa tai, kas mus supa ir kas mummyse. Tai liaudies dainos, šokiai, taip pat žaidimai. Etnine kultūra laikomos tokios tradicinės šventės kaip Kūčios, Kalėdos, Užgavėnės, Velykos, Joninės (Rasos šventė), Vėlinės ir kitos kalendorinės šventės, krikštynų, vestuvių, laidotuvių papročiai, kitos bendravimo tradicijos. Etninė kultūra yra tai, kas suteikia galimybę vienoms tautoms išsiskirti iš kitų. Etnokultūrinis ugdymas reikalingas tautinio tapatumo išsaugojimui 19 a. pabaigoje–20 a. pirmoje pusėje Europos tautų etninė kultūra tapatinama su liaudies kultūra ir folkloru. E. Krukauskienės ir I. Trinkūnienės (2003) manymu, etninės kultūros apibrėžimuose galima išskirti keletą svarbių bruožų, kurie nurodo etninės kultūros turinį ir kartu jos vietą tautos kultūros erdvėje: identitetas, tradiciškumas, liaudiškumas, santykis su gamta, vertybiškumas. Šiuose etninės kultūros apibrėžimuose ryškėja tradicijos ir inovacijos santykis. Tradicija reiškia pastovias, nekintančias formas

ir etninė kultūra kartais tapatinama su tradicija. Vaikams reikia ne tik leisti, bet ir nurodyti, kad mokytis bendravimo bei tarpusavio supratimo svarbu ir kad visi žmonės yra skirtingi, tačiau visi esame nusipelnę pagarbos ir tam tikromis gyvenimo aplinkybėmis esame priversti kartu bendrauti, veikti, kurti. Labai svarbu pažinti kitą, susipažįstant su jo kilme, aplinka, kultūra. Juk gyvename daugiakultūroje visuomenėje, tad turime gerbti kitokias pažiūras, tradicijas, religiją, kultūrą. Dainuodami ne tik savo, bet ir kitų tautų tradicines dainas, vaikai susipažįsta su tos tautos kultūra, menu, tradicijomis, religija, santvarka, žmonių papročiais, pasaulėjauta, tuo geriau pažindami juos supančius žmones. Galėdami palyginti, kuo skiriasi ir kuo panaši įvairių tautų muzika, kostiumai, vaikai suras ir savo tautos vie

tą tarp kitų pasaulio tautų, visapusiškiau suvoks pasaulio įvairovę ir vientisumą. Tiek savo, tiek kitų tautų kultūros pažinimas neturi nei pradžios, nei pabaigos – šis procesas vyksta visą gyvenimą.

Labai dažnai tautinis tapatumas (Paulauskas, 2010), deklaruojamas kaip etninė kultūra, kuri yra suvokiama kaip tik tai konkrečiai tautai ar etninei grupei būdinga kultūra. Joje pasireiškia tik tai žmonių bendrijai savitas gyvenimo būdas, pasaulėžiūra, kalba, etniniai papročiai bei tradicijos. Etninė kultūra yra kultūros vertybių visuma, kuri padeda išlaikyti tautinę tapatybę ir tuo pačiu atveria galimybes visavertei kultūros raiškai pasaulio tautų bendrijoje.

Kiekviena tauta turi savo švenčių kalendorių. Pagrindiniai kalendoriniai papročiai, apeigos ir šventės iki mūsų dienų išlikę nuo gilios senovės. Pagrindinę vietą baltų liaudies kalendoriuje užima kelios svarbiausios šventės. Jos švenčiamos pastoviu laiku: tai Kūčios, Kalėdos, Joninės, o nepastoviu – Užgavėnės, Velykos. Laikui bėgant daugelis apeiginių veiksnių pakito, juose atsirado žaidimo, pramogos elementų, kurie leisdavo žmogui emociškai ir psichologiškai atsipalaiduoti

Apibendrinant galima teigti, kad visa šiame poskyryje pateikta informacija aktuali ne tik sudominant vaikus muzika, bet ir padedant ją suvokti kaip žmonijos kultūrinio paveldo dalį. Bendravimas ir papročių, bei tradicijų dalijimasis yra darnaus ir bendro žmonių gyvenimo daugiakultūroje visuomenėje pagrindas.

3. „EN-DEN-DU“ MUZIKOS STUDIJOS UGDYTINIŲ TARPKULTŪRINIŲ PATIRČIŲ VERTINIMAS: KOKYBINIO TYRIMO ANALIZĖ

Kokybinio tyrimo pagrindimas. Kokybiniai tyrimai – tai tokia tyrimų grupė, kuomet yra atliekami laisvi, nestruktūrizuoti atvejo, situacijų, patyrimo, žmogaus ar žmonių grupės tyrimai jiems įprastoje natūralioje aplinkoje, kuomet pats tyrėjas aktyviai įsitraukia į patį tyrimą, palaiko šiltus ir draugiškus santykius su tyrimo dalyviais (Kardelis, 2005). Kokybiniai tyrimai, anot Kardelio (2005), įgalina tyrėją suprasti žmogų, jo elgesį, patyrimą, emocijas ir kitus vidinius giluminius aspektus, bei fizinės, psichologinės, socialinės aplinkos poveikį jam. Žydžiūnaitė (2007) papildoma, kad kokybinais tyrimais nagrinėjamo fenomeno esmė yra atskleidžiama tyrimo dalyvių požiūriu. Mokslininkai nurodo, kad kokybiniai tyrimai pasižymi šiais bruožais: detalumu ir lankstumu, išankstinių tyrimo schemų nenaudojimu, orientuojamasi į individą, jo patyrimą, vidinius išgyvenimus, emocijas, žinias, suvokimą, kokybinio tyrimo logikos pagrindas – indukcija (samprotaujama nuo faktų koncepcijos link) (Tidikis, 2003).

Tiriant tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformalia muzikine veikla, yra siekiama gauti detalų šio fenomeno vaizdą. Atlikdama kokybinį tyrimą, tyrėja turėjo galimybę gauti atvirą, jautrią, individualų patyrimą transliuojančią ir šį specifinį reiškinių pristatančią medžiagą. Tarpkultūriškumo ugdymas muzikos pagalba analizuojamas atliekant tyrimą su vaikais pasirinkus pusiau struktūruoto interviu metodą, kurio pasirinkimą sąlygojo orientacija į išvalgas bei perteikiamas prasmes (Gillham, 2005). Pusiau struktūruotas interviu šiame tyrime sudarė geresnes prielaidas bendrauti su informantais bei gauti tyrimo tikslą atliepančius duomenis, padėjo kryptingai orientuoti respondentų pasisakymus tiriamo reiškinių linkme bei suteikė galimybę tikslinti pagrindinius, iš anksto parengtus klausimus. Visi interviu buvo įrašinėjami į diktofoną, kas sudarė galimybę tiksliai transkribavimui, apimančią pažodinį informantų pasisakymų citavimą.

3.1. „En-den-du“ muzikos studijos veiklos apžvalga

Tyrimui buvo pasirinkta Šiaulių menų mokyklos muzikos studija „En-den-du“ – šio magistro darbo autorės pedagoginio darbo vieta. Muzikos studija „En-den-du“ – tai visuomeninė organizacija, vienijanti vaikus ir jaunimą, besidominčius scenine kultūra, siekiančius saviraiškos

ir savirealizacijos per meninę, muzikinę veiklą. Studija „En-den-du“ yra neformaliojo vaikų švietimo principais ir metodais veikianti muzikinio ugdymo studija.

Vaikų amžius ir grupių skaičius

Studiją lanko 80 vaikų nuo 3 iki 19 metų. Vaikai suburti į 5 grupes pagal amžių ir gebėjimus. Didžiąją studijos ugdytinių dalį sudaro ikimokyklinio amžiaus vaikai (40), pradinių klasių moksleiviai (20) ir vyriausioji grupė (20), kurią lanko paaugliai 13 – 19 metų amžiaus. Tyrime dalyvavo du pradinių klasių moksleiviai ir keturi vyresnių klasių mokiniai. Šio darbo autorė „En-den-du“ muzikos studijoje dirba 22 metus, todėl buvo galimybė išsamiai atlikti kokybinį tyrimą: atlikti apklausą, nuolat stebėti studijos ugdytinius, taip sukaupiant daugiau informacijos tyrimo analizei bei apibendrinimui.

Tautinių kultūrų įvairovė „En-den-du“ muzikos studijoje

Studijoje yra nemažai kitataučių, vaikų iš mišrių šeimų ir Lietuvos tautinių mažumų atstovų. Trečius metus studiją lanko dvynukės sesutės, kurios priklauso sentikių tautiniai mažumai Šiauliuose. Taip pat yra brolis ir sesuo, kurie yra žydai. Nuo šių metų rudens studiją pradėjo lankyti dvi sesutės, kurios gimė ir augo Prancūzijoje. Jų mama yra lietuvė, o tėtis prancūzas. Taip pat yra brolis ir sesuo, kurie gimė ir augo Anglijoje. Jų mama yra lietuvė, o tėtis anglas. Dar yra viena mergaitė, kurios tėtis ispanas, o mama ukrainietė. Nuo šių metų kovo mėnesio muzikos studijoje dainuojančių vaikų gretas papildė 6 karo pabėgėliai iš Ukrainos.

Užsiėmimų kiekis ir trukmė

Visos grupės renkasi per savaitę po du kartus, vyresnio mokyklinio amžiaus vaikai renkasi po 3 kartus per savaitę, priklausomai nuo ugdymo plano ir numatytos koncertinės veiklos. Vaikų skaičius grupėje svyruoja nuo 8 iki 17 ugdytinių. Užsiėmimai trunka nuo 45 iki 60 min. Kiekvienam užsiėmimui suformuluoti tikslai ir uždaviniai, parengtos įvairiaplanės užduotys.

Ugdymo specifika

Pagrindinės studijos veiklos sritys: dainavimas, žaidimas, šokis, teatras, kūryba, muzikos klausymasis, improvizacija. Šioje studijoje yra sukurta speciali ugdymo programa, kuri orientuota į bendrąsias ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus raidos ir prigimtines savybes. Kiekvienas turi įgimtų muzikinių gebėjimų, tačiau vaiko muzikinis potencialas kinta priklausomai nuo muzikinės aplinkos. Dainavimas tarsi komunikavimo priemonė – dainuojant bendraujama, žaidžiama su vaikais. Į dainavimo veiklą žvelgiama keliais aspektais: jo svarbą psichosocializacijos raidai

(kultūrinių interesų plėtotei, gebėjimų suvokti savo šalies muziką, ją puoselėti) ir balso formavimą (didelis dėmesys skiriamas kvėpavimui, klausos sistemai, artikuliacijai).

Ypatingai didelis dėmesys skiriamas vaiko balsui, todėl muzikinėje programoje dainelės atrenkamos nuosekliai: nuo paprasčiausių iki sudėtingesnių. Muzikiniai žaidimai sudėliojami taip, kad žaidimo metu vaikai galėtų greitai ir lengvai įsisavinti muzikos intervalus, įsimintų sudėtingesnius melodinius vingius ir frazes. Užsiėmimų metu didelis dėmesys skiriamas ritminėms užduotims, jas atliekant būgneliais, bei įvairiais mušamaisiais instrumentais. Improvizacijos pagalba čia ugdomas kūrybiškumas, vokaliniai gebėjimai, skatinama kurti įvairias ritmines kompozicijas, keliamos ir įgyvendinamos įvairios idėjos ir sumanymai. Didelis dėmesys skiriamas asmenybės ūgčiai, orientuojantis į socialinius lūkesčius, prioritetų turėjimą, kitoniškumo toleravimą, kitų kultūrų, tradicijų gerbimą ir suvokimą. Susipažinimas su kitų tautų kalbomis (per repertuaro įvairovę). Bendravimo/bendradarbiavimo, komandinio darbo įgūdžiai. Individualumo, kaip vertybės, supratimas, savo originalumo/ unikalumo/ išskirtinumo suvokimas, tuo pačiu savęs pažinimas, vertinimas. Susipažinimas su kitos tautos tradicinėmis kalendorinėmis šventėmis. Studijoje ugdoma tolerancija kiekvienai tautinei kultūrai, gyvenančiai šalia mūsų ir sudaromos sąlygos propaaguoti savo kalbą, papročius ir tradicijas.

3.2. Tyrimo dalyvių metodologija ir imtis

Tyrimo nagrinėjimas remiasi simbolinio interakcionizmo ir konstruktyvizmo, humanizmo teorijomis.

Simbolinio interakcionizmo idėjų pasirinkimą pagrindžia tai, kad kultūra yra sudėtingas, įvairialypis reiškinys ir kiekvienos atskiros kultūros elgesys, tradicijos yra paremtos komunikacija: individas nuo vaikystės yra mokomas suteikti tam tikrą prasmę daiktams, veiksams, kurie tampa tam tikrais simboliais ir įgyja prasmę (Čepulskaitė, 2011). Simbolinis interakcionizmas nurodo, kad žmonės, visuomenės naudoja tam tikrus simbolius, kuriais pristato save ir suvokia kitų veiksmus. Taigi, kultūros elementuose (vaizduojamasis menas, muzika ir t.t.) yra užkoduoti įvairūs simboliai – tam tikros tautos istorija, patirtis, kiti reikšmingi aspektai, su kuriais susipažįstama analizuojant tos kultūros paveldą.

Konstruktyvizmo teorija teigia, kad realybė yra interaktyvi, individai patys aktyviai mokosi konstruoti ir dekonstruoti savo patirtį ir prasmes (Brookfield, 2005, sud. Baranauskienė,

2014), kuria savo patirties interpretacijas. Žmonės yra ne pasyvūs informacijos priėmėjai, o aktyvūs suvokimo organizatoriai (Herr, Cramer, 1996, sud. Baranauskienė, 2014). Taigi, konstruktyvizmo teorijos perspektyvoje tarpkultūriškumas atsiskleidžia individams konstruojant žinias, jas perkeliant į gyvenimiškas, unikalias, nenuspėjamas situacijas. Tyrime remtasi idėja, kad skirtingų kultūrų žmonių sąveika ar kitos kultūros simbolių (muzikos) tyrinėjimas, įsisavinimas sukuria naujus socialinius vaidmenis, konstruoja naują socialinę tikrovę tam tikram konkrečiam individui.

Humanistinė teorija akcentuoja kiekvieno žmogaus, jo aplinkos pripažinimą, pagarbą, laisvo, atsakingo, dorą žmogaus ugdymą. Grigaitienė (2004) pažymi, kad humanizmo idėjos orientuotos ne tik į žinių suteikimą, bet ir į kito žmogaus, jo aplinkos, jam svarbių dalykų vertės pripažinimą. Humanizmo paradigma orientuoja į bendražmogiškas vertybes, savo galimybių atskleidimą, dvasinę žmogaus prigimtį (Lepškieienė, 1996). Tarpkultūriškumas yra artimai susijęs su kitoniškumu, kultūrine įvairove, tad tarpkultūriškumo ugdymo eigoje tikslinga atkreipti dėmesį ir į toleranciją, pagarbą kitokioms kultūroms.

Tyrimo metu buvo laikomasi esminių kokybiniam tyrimui būdingų etikos principų: pagarbos asmens orumui, konfidencialumo, privatumo (Žydžiūnaitė ir kt., 2011).

Tyrimo imtis. Siekiant atskleisti tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformalia muzikine veikla, tyrime dalyvavo Šiaulių menų mokyklos muzikos studijos „En-den-du“ ugdytiniai. Dalyvauti tyrime buvo pakviesta viena pradinių klasių moksleivė (9 metų) ir šeši vyresnių klasių mokiniai. Viso 7 ugdytiniai.

Buvo formuota netikimybinė – tikslinė imtis, kuri, anot Kardelio (2005) pasižymi tuo, kad tiriamųjų grupė formuojama iš asmenų, kurie turi tam tikrų tipinių požymių. Taigi tuo remiantis, buvo sudaryta tiriamųjų grupė. Tai vaikai, kurie lanko neformalaus ugdymo užsiėmimus muzikos studijoje „En-den-du“ ir yra Lietuvos tautinių mažumų atstovų; iš mišrių šeimų arba kitataučiai.

Tyrimo metodai. Magistro darbe tiriant tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformalia muzikine veikla buvo naudojami šie tyrimo metodai:

- Teorinės analizės metodas (atskleistos kultūros, tarpkultūriškumo, neformalaus ugdymo, muzikinių veiksenų ypatumai);

Tyrimui atlikti buvo sudarytas kokybinio tyrimo klausimynas mokiniams, formuluojami atviro tipo klausimai, remiantis teorine medžiaga (siekiama išsiaiškinti, kaip ugdytiniai,

dalyvaujantys neformaliame muzikos ugdyme, ruošiantis kalendorinėms metų šventėms, pvz., Šv. Kalėdoms ir Šv. Velykoms, suvokia kultūrų skirtumus). Interviu metodo pagalba buvo siekiama gauti kuo išsamesnius atsakymus, kaip teigia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016) – kokybinio interviu pagrindas atviri klausimai, į kuriuos tikimasi gauti kuo įmanoma platesnius, atviresnius atsakymus, suformuluotus ir pateiktus tyrimo dalyvio, atspindinčius jo perspektyvą ir nuomonę į pateiktą klausimą.

Buvo sudarytas struktūrizuotas kokybinio tyrimo klausimynas. Apklaustiesiems buvo skirta 9 atviro tipo klausimų (žr. 1 lentelę).

Duomenų analizė. Kokybinis tyrimas atliktas 2022 metų kovo - balandžio mėnesiais. Informantams buvo pateikta informacija, kad interviu duomenys bus naudojami tik magistrinio baigiamojo darbo tyrimui atlikti. Respondentų atsakymai buvo apibendrinti ir susieti tarpusavyje.

Tyrimo organizavimas.

Etiniai tyrimo aspektai. Planuojant ir atliekant tyrimą buvo laikomasi esminių etinių tyrimo organizavimo aspektų: pirmiausia, užtikrinamas tyrimo dalyvių anonimiškumas. Tyrime dalyvavo tik savanoriškai sutikę ugdytiniai. Jiems buvo paaiškintas tyrimo tikslas, taip pat tai, kad jų pateikta informacija bus analizuojama, sisteminama. Tyrimo dalyviai bet kada (tiek tyrimui prasidėjus, tiek jo eigoje) galėjo atsisakyti dalyvauti tyrime ir dėl to nejausti spaudimo. Tyrimo dalyvių išsakytos mintys yra pateikiamos autentiškos ir netaisytos, išsaugomas jų originalumas (tyrimo ataskaitoje pateikiamos kabutėse).

Tyrimo validumas, ribotumas, kiti pavojai. Be išankstinių tyrimo schemų, tyrėjas gali surinkti įvairią informaciją apie tiriamą fenomeną, tačiau tyrimo schemų stoka gali lemti daug neesminės informacijos surinkimo. Pagrindinis tyrimo ribotumas – nedidelis informantų kiekis, kuris lemia ir reprezentatyvumo problemą, nes analizuojama informacija negali atspindėti visos populiacijos pozicijos. Kita vertus, yra analizuojamas iš esmės patyriminis dalykas, kurį pamatuoti nėra galimybės, nes tai yra labai individualūs aspektai.

Atliekant tyrimą buvo orientuojamasi į pagrindines kalendorines žiemos ir pavasario šventes (Kalėdas, Velykas) (jų šventimo laiko sutapimus arba ne) ir kokios atsiranda tarpkultūrinio pažinimo galimybės skirtingų tautų pagalba. Pasirinktos Lietuvių pagrindinės

žiemos ir pavasario kalendorinės šventės, kurios dažnai nesutampa su kitų tautų kalendorinėmis šventėmis. Tyrimo metu yra labiau orientuojamasi į abstrakčią kultūros pažinimo galimybę muzikos pagalba taip ugdant žmonių tarpkultūrinį suvokimą.

Atlikus I tyrimo etapą – pusiau struktūruotą interviu buvo išskirtos šios 4 diagnostinės sritys:

- Bendra informacija apie informantus. Įsitraukimas į neformalų muzikinį ugdymąsi kaip saviraiškos prielaida;
- Muzikos studijos įtaka asmenybės pokyčiams;
- Kultūrų pažinimas per muzikos studiją;
- Kalendorinės šventės kaip tarpkultūrinių kompetencijų ugdymo galimybė mokinių požiūriu.

Pusiau struktūruotas interviu buvo sudarytas iš 9 klausimų, kai kurie klausimai sugrupuoti po kelis. Atsakant į klausimus vaikai dalinasi patirtimi apie didžiąsias kalendorinės šventės (Kalėdas ir Velykas). Ar šių švenčių pasiruošimo metu suvokia kultūrų skirtumus. Tyrimo klausimų blokas, klausimai bei tikslai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Interviu klausimai ugdytiniams

Klausimų blokas	Klausimai	Tikslas
Bendroji informantų charakteristika	Lytis. Amžius. Kiek metų lankai studiją?	Sužinoti bendrąją informaciją apie informantus.
Klausimai atliepiantys ugdytinių įsitraukimą į neformalų muzikinį ugdymąsi	Kodėl pasirinkote „En-den-du“?	Gauti informacijos kas paskatina vaikus lankyti šią studiją; kokie yra informantų poreikiai ir lūkesčiai.
	Kodėl tau patinka/nepatinka lankyti šią studiją? Kokius poreikius ji tau patenkina?	
	Kokių kalendorinių švenčių dainas labiausiai patinka mokyti?	Koks yra žinių bagažas apie

Klausimai apie kalendorinių švenčių dainas	Iš kur daugiausiai gauni informacijos apie kalendorines šventes?	pagrindines žiemos ir pavasario švenčiamas kalendorines šventes
Klausimai apie kultūrų pažinimą dalyvaujant muzikos studijos veikloje	Ar buvo kalendorinių švenčių, kurios nesutapo su tavo šeimoje švenčiamomis šventėmis? Jei taip, ar iškyla dėl to kokių problemų?	Sužinoti ar didžiosios metų šventės (Kalėdos, Velykos) vienodai švenčiamos tarp muzikos studijos „En-den-du“ ugdytinių.
Klausimai apie kalendorines šventes kaip tarpkultūrinių kompetencijų ugdymo galimybę	Kaip manai ar per muziką ir dainas galima pažinti kitas kultūras? Jei taip, su kokiomis kultūromis susipažinai muzikos pagalba?	Kokios atsiranda naujos patirtys ir žinios bendraujant su skirtingos kultūros, kitos tautybės žmonėmis.
	Ar tokia pažintis yra naudinga mokiniams?	
	Kokias asmenines savybes tau padeda išsiugdyti muzika?	

Tyrimo ribotumas. Tyrime dalyvavusių respondentų skaičius yra gana nedidelis, išvados – sąlyginės. Atlikus pusiau struktūruotą tyrimą galima pastebėti, kad informantai į kai kuriuos klausimus atsakė gana trumpai, neišsiplėsdami. Galima manyti, kad tai lėmė vaikų kalbos barjero ypatumai, nes tyrime dalyvavę vaikai – Lietuvos tautinių mažumų atstovai; iš mišrių šeimų arba kitataučiai. Nepaisant to, tyrimas suteikė prasmingą informaciją, kuri padėjo atskleisti tarpkultūrinio ugdymo galimybes neformalia muzikine veikla.

3.3. Tyrimo rezultatai

Interviu metu gauti ugdytinių atsakymai buvo transkribuojami, vėliau gauti atsakymai analizuojami ir skirstomi į kategorijas, kurioms suteikti subjektyvūs pavadinimai, pagal respondentų atsakymus. Kiekviena kategorija išskaidyta į subkategorijas, joms taip pat suteikti pavadinimai. Visa pagrindinė informacija pateikta lentelėse, kurių rezultatai išsamiai analizuojami tekste. Analizuojant gautus tyrimo duomenis tiriamieji buvo koduojami (V1, V2, V3 ir t.t.). Kaip jau minėta, tyrime dalyvavo 7 respondentai lankantys muzikos studiją „En-den-du“. Respondentų amžius svyruoja nuo 9 iki 17 metų, informantai muzikos studiją lankė nuo kelių

mėnesių iki 6 metų. Pagal gautus duomenis, galima teigti, kad mokiniai lankantys studiją ilgesnį laiką, turės didesnę patirtį dėl tarpkultūrinio skirtumo (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Informantų charakteristika (V=7)

Eil. Nr.	Lytis	Amžius	Tautybė; tautinė mažuma	Kiek laiko lanko studiją
1.	Mergaitė	9 metai	Žydė	3 metai
2.	Berniukas	13 metų	Žydas	6 metai
3.	Mergaitė	14 metai	Sentikių bendruomenės narė.	4 metai
4.	Mergaitė	14 metai	Sentikių bendruomenės narė.	4 metai
5.	Mergaitė	15 metai	Ispanė	2 metai
6.	Mergaitė	15 metai	Prancūzė	1 metai
7.	Mergaitė	11 metų	Ukrainietė	3 mėnesiai

Tyrimo pradžioje ugdytinių buvo pasiteirauta, kokia jų lytis, amžius, kiek metų lanko muzikos studiją „En-den-du“, kaip nusprendė lankyti „En-den-du“, kodėl patinka/nepatinka lankyti šią studiją? Šie duomenys leis palyginti arba numanyti, kas lėmė vienokius ar kitokius respondentų atsakymus.

Analizuojant tyrimo duomenis respondentų lyties aspektu nustatyta, jog tyrime dalyvavo 6 mergaitės ir 1 vaikinai. Šie rezultatai atspindi J. Ruškaus ir kt. (2009) atlikto Lietuvos neformaliojo švietimo tyrimo gautus rezultatus, jog neformaliąją muzikinę veiklą renkasi 84 proc. merginų ir tik 16 proc. vaikinų. Respondentai studijos veikloje dalyvauja skirtingą laiką (žr. 2 lentelę). Nustatyta, kad 1 ugdytinis studiją lanko kelis mėnesius, dar po vieną lanko 1 ir 2 metus, 2 ugdytiniai lanko 4 metus, vienas 3 metus ir vienas lanko 6 metus.

Analizuojant klausimą „Kodėl pasirinkote „En-den-du“ muzikos studiją?“, iš gautų atsakymų buvo sudaryta 1 kategorija – Studijos pasirinkimo motyvai ir trys subkategorijos: *Draugų ir*

pažįstamų rekomendacijos; Muzikinių gebėjimų realizacijos tikslas; Vadovės asmeninės savybės. (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Kodėl pasirinkote lankyti „En-den-du“ muzikos studiją? (V=7)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Muzikos studijos pasirinkimo motyvai	Draugų ir pažįstamų rekomendacijos	<i>...mamos pažįstama, rekomendavo mus vesti į „En-den-du“ studiją, sakė vaikams labai smagu, linksma.. (V6) Kaimynė mergaitė ėjo, paklausiau, ar priimtų ir mane, sakė, kad taip...ateik...(V3) Klasės draugė pakvietė. ...niekas nešaukia ant mūsų, smagu....koncertuojam. (V4) Kai atvykom į Lietuvą, mama pasakė, kad aš Ukrainoje daug dainuodavau ir koncertuodavau, tai ir rekomendavo ateiti čia... (V5)</i>
	Muzikinių gebėjimų realizacijos tikslas	<i>...tai dėl to, kad patinka dainuoti, muzikuoti...kai buvau maža, tai vis lipdavau ant kėdės ir visiems dainuodavau .... (V 7). Tėvai nutarė...nes grojau namie, barškinau puodus... sako, kad jam reikia veiklos, reikia muzikos. (V2)</i>
	Vadovės asmeninės savybės	<i>Mama sakė, kad buvau nedrąsi, visko bijojau, bet brolis vyresnis lankė „En-den-du“ studiją pareidavo ir pasakodavo kaip smagu, sako, kokios geros vadovės, juokina, žaidžia, bet ir daug išmoko. Tai aš nuėjau ir tikrai patiko (V1)</i>

Iš respondentų atsakymų paaiškėjo, kad tėvai su vaikais atsakingai apsvarsto ugdymo pasirinkimo galimybes. Dalis tyrimo dalyvių akcentavo, kad pasirinko veiklą „En-den-du“ muzikos studijoje dėl draugų ir pažįstamų rekomendacijų (teiginiai pateikti subkategorijoje – *Draugų ir pažįstamų rekomendacijos*). Galima teigti, kad nepriklausomai nuo muzikinio išsilavinimo ar muzikos suvokimo, tėvams ir vaikams yra svarbios visuomenės rekomendacijos. Atsakymuose buvo akcentuota ir muzikinių gebėjimų realizacijos svarba (žr. subkategoriją *Muzikinių gebėjimų realizacijos tikslas*). Respondentai akcentavo, kad ankstyvajame amžiuje tėvai pastebėjo ypatingus jo muzikinius, meninius gebėjimus, todėl nusprendė šiuose gebėjimus lavinti ir atvedė į šią ugdymo įstaigą. Taip pat buvo pripažįstama, kad muzika yra raiškos ir bendravimo priemonė. Muzikinis ugdymas ypatingos reikšmės turi vaiko individualiems gabumams ir gebėjimams lavinti.

Buvo išskirtos ir mokytojos kompetencijos ir asmeninės savybės (subkategorija – *Vadovės asmeninės savybės*). Lietuvos mokyklose akcentuojami profesiniai mokytojų gebėjimai, bei kryptingas mokytojų pasirengimas. Kai kurie respondentai vertina bei pabrėžia ugdymo proceso organizavimą, veiklos planavimą. Galima būtų teigti, kad vertybinės nuostatos yra vienas iš

muzikos mokytojo profesinės kompetencijos kriterijų, nes vertybės apibūdina muzikos mokytojo asmenybės brandos pagrindą.

Trečias klausimas buvo skirtas sužinoti, kodėl studijos ugdytiniais patinka/nepatinka lankyti šią studiją ir kokius poreikius ji patenkina?

Iš respondentų pateiktų atsakymų buvo išskirta 1 kategorija ir 3 subkategorijos (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Kodėl tau patinka/nepatinka lankyti šią studiją ir kokius poreikius ji patenkina? (V=7)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Lūkesčiai, aplinkybės dėl kurių patinka lankyti „En-den-du“ studiją	Atsitraukimas nuo mokyklos, kasdienybės	<i>Jeį pavargstu mokykloj, ĉia tada pasikalbame ir nieko nedarom, tik bendraujam, kalbam, diskutuojam... vadovės daug pasakoja ir pataria...išsikalbam ir pasidaro daug geriau. (V4) Dainuojant užsimirštu...kartais prisimenu koncertus, kuriuose esu dainavus tas dainas, taip mintimis nukeliamu kur nors ... (V5)</i>
	Draugų ir bendraminčių susitikimo vieta	<i>...per improvizacijas pabandžiau groti būgnais su grupės draugais, tai taip užsivedėm. Dabar vis ateinam anksčiau, kad „pasitaškymėm“ .... (V4). Mano geriausia draugė ĉia dainuoja. Labai laukiu kada važiuosim kartu į „Dainų šventę“...kelionėse būna faina. (V6)</i>
	Savęs realizavimas	<i>Patinka teatras, muzika. Planuoju ateitį sieti su muzika. ...patinka padėti per renginius. Gaila, kad buvo ta pandemija. Nevyko vadovių organizuojami konkursai ir festivaliai... (V7) ĉia darau tai, kas man labiausiai patinka...(V3) ...patinka dainuoti. Noriu tai daryti visą gyvenimą. (V6)</i>

Analizuojant ugdytinių atsakymus buvo siekiama atskleisti respondentų lūkesčius, poreikius, priešastis, aplinkybes dėl ko vaikams patinka lankyti šią studiją. Iš atsakymų paaiškėjo, kad studija „En-den-du“ yra puiki vieta bendrauti su bendraminčiais (žiūrėti subkategoriją *Atsitraukimas nuo mokyklos, kasdienybės*). Bendraujant sukuriamas bendra vertybių sistema. Mokytojo vaidmuo ir veiklos specifika šiame procese ypatingai svarbūs. Ugdyto įstaigoje vaikas įgyja žinių bei įgūdžių, intensyviai lavina savo intelektą, „En-den-du“ studija yra vieta, kurioje vaikai reiškia savo gebėjimus ir aktyviai veikia.

Remiantis Mokslininkų teigimu (Hartup, 1996; Pfilipsen, 1999), draugystė ir bendravimas yra artimas, intymus abipusis ryšys. Santykiai su bendraamžiais yra labai svarbus psichosocialinio funkcionavimo veiksnys. Draugystė geriausiai suprantama apibūdinant ją atskirais kokybės aspektais. Tai – patikimumas ir globa, kai individai rūpinasi vienas kitu, palaiko, paskatina vienas kitą. Draugystė pozityvus socialinės patirties komponentas, kuris yra svarbus vaiko psichosocialinės raidos vystymuisi. (žr. subkategoriją *Draugų ir bendraminčių susitikimo vieta*).

Pagal respondentų atsakymus (žr. subkategorija *Savęs realizavimas*) svarbiausia atskleisti vaiko individualybę, kad vaikas nuolat tobulėtų aktyviai veikdamas. Mokslininkų (Redding, 2000; Myers, 1996 ir kt.) požiūriu, individo elgesį didele dalimi lemia įgyta patirtis. Labai svarbu, kad vaikai studijoje gali eksperimentuoti, ieškoti kaip save realizuoti ir siekti savo svajonių. Mokinių išreikšta pozicija apie muzikos studiją ir ryšys su ja „...čia darau tai, kas man labiausiai patinka...“ (V3), „...patinka teatras, muzika. Planuoju ateitį sieti su muzika. ...patinka padėti per renginius. Gaila, kad buvo ta pandemija. Nevyko vadovių organizuojami konkursai ir festivaliai...“ (V7). Šie tyrimo duomenys atskleidžia, kad veikla muzikos studijoje yra reikšminga, individualiai svarbi ją lankantiems vaikams, jie yra atsidavę savo mėgstamai veiklai, patenkina saviraiškos, bendravimo, priklausymo, pripažinimo poreikius neformalaus ugdymo kontekste. Neabejotinai pati muzika kaip reiškinytis yra vaikų interesų srities epicentre. Tyrimo duomenų analizė atskleidžia, kad muzika vaikų gyvenime gali veikti kaip hobis, savirealizacija. Apibendrinant šio klausimo atsakymus galima teigti, kad dalyvaudami studijos veikloje ugdytiniai tenkina saviraiškos poreikius, ugdo dalykinę kompetenciją, lavindami vokalius įgūdžius bei muzikinius gebėjimus, lavina kūrybiškumą, tenkina poreikį bendrauti, burtis į grupes – taip sudaroma galimybė ugdyti(s) socialinę kompetenciją.

5 lentelė

Kokių kalendorinių švenčių dainas labiausiai patinka mokyti? (V=7)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Mėgstamiausios Kalendorinės šventės	Velykos	„Visos šventės man patinka. Tik jos dažnai nesutampa su jūsų šventėmis. Dabar buvo Velykos...visą naktį buvom bažnyčioj, na maždaug gal iki penkių ryto,..... o ryte pasipuošę rinkomės vėl... Smagu, kai per Velykas ir maži ir dideli, visi susirenka...giedam, nes labai didelė šventė“ (V6) „...močiutė sekmadieniais veikiančioje jaunimo mokyklėlėje moko giesmių... ten bendraujam tarpusavyje... Visos šventės yra smagu. Dabar buvo Velykos, tai ir giesmės dar tos skamba galvoje. Tai gal Velykinės labiau patinka... (V7)
	Kalėdos	...Kalėdines. Man jos tokios visos paslaptingos. Net dabar apie Kalėdas pagalvojus, atrodo, kad tą nuotaiką jaučiu ir sniego girgždesį girdžiu.... (V4).
	Visos kalendorinės šventės	Patinka visos dainos. Neturiu mėgstamiausių. Laukiu visų švenčių. Mėgstu linksmesnes dainas. Jei planuoju būti dainininkė, tai turiu mokėti daug dainų... (V3)
	Kitos kalendorinės šventės (Pascha; Roš ha-šana)	Buvom išskridę pas močiutę. Pavasario šventė buvo Pascha... dainavom mūsų mėgstamas dainas. (V1) ...močiutė gyvena Izraelyje. Pavasarį skrendam pas ją į svečius atostogauti. Tada vyksta didelė pavasario šventė Pascha... susitinkame su pusesere...dainuojam aš, sesuo ir pusesere... visi dainuojam..

		<i>Mes švenčiame Roš ha-šana – žydų Naujųjų Metų šventę. Kiekvienais metais šios šventės data skiriasi... pernai buvo rudenį... labai daug visko skanaus pagamina... (V2)</i>
	Kalėdos pagal ortodoksus	<i>Kalėdos pati gražiausia šventė. Labai laikiu Kalėdų. Dainos pačios gražiausios. Bet pas jus kitaip nei Ukrainoje, mokytoja sakė, kad kitu laiku ... pas mus sausio 7d. (V5)</i>

Pagrindinės kalendorinės šventės iki mūsų dienų yra išlikę nuo senovės. Kiekviena tauta turi savo švenčių kalendorių. Atsakant į klausimą kokių kalendorinių švenčių dainas labiausiai patinka mokyti, iš respondentų atsakymų paaiškėjo, kad skirtingų tautų kalendorinės šventės yra skirtingos arba šventės tokios pat, bet švenčiamos kitu laiku.

Iš respondentų pateiktų atsakymų buvo išskirta 1 kategorija ir 5 subkategorijos (žr. 5 lentelę). Pagal atsakymus (žr. subkategorija *Velykos*) aiškėja, kad kai kurias dainas ir papročius vaikai perima iš savo senelių, kurie savo žiniomis dalinasi ne tik su savo šeimos nariais, bet ir su visa religine ar tautine bendruomene.

Įdomu tai, kad pagalvojus apie kai kurias šventes (žr. subkategorija *Kalėdos*) respondentai ne tik prisiminė dainas, bet ir pajuto kai kuriuos pojūčius, būdingus tos šventės laikotarpiui.

Ketvirtoje subkategorijoje – *Kitos kalendorinės šventės (Pascha; Roš ha-šana)* akcentuojama, kad Žydų kalendorinės šventės visiškai skiriasi nuo Lietuvių kalendorinių švenčių (V1; V2). Iš respondentų atsakymų galima suprasti, kad labai svarbus yra visos giminės ryšys ir bendravimas švenčių metu (V1; V2).

Penktoje subkategorijoje (*Kalėdos pagal ortodoksus*) akcentuojama, kad Kalėdų šventimas nesutampa su Lietuvių švenčiamomis Kalėdomis.

Apibendrinant respondentų atsakymus galima teigti, nors ir vaikai lanko tą pačią muzikos studiją ir daug laiko paleidžia kartu bendraudami, muzikuodami, kurdami, bet visi yra labai skirtingi: su savo kilme, aplinka, kultūra ir papročiais. Gyvename daugiakultūrinėje visuomenėje, papročiai ir tradicijos – svarbus tautinės tapatybės dėmuo. Tarpkultūrinių kompetencijų vystymasis vyksta klausant, susipažįstant su kitoniškumu, svetimos tautos muzikos, kultūros, meno apraiškomis. Dalis tyrinėtojų mano, jog tautos tapatybė yra pastovi, nekintama ir paveldima, o dalis ją suvokia kaip „niekad nesiliaujančią, nuolat neišbaigtą ir neužbaigtą, atvirą veiklą, kurioje mes visi, laisva valia ar aplinkybių verčiami, dalyvaujame" (Bauman 2001, p. 152).

Iš kur daugiausiai gauni informacijos apie kalendorines šventes? (V=7)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Gaunama informacija apie šventes	Informacija iš šeimos narių	<i>Namuose apie šventes daug kalbame su mama ir tėčiu. Močiutei per šventes padedu gaminti visokius patiekalus. Ji daug man pasakoja apie savo vaikystę. (V1)</i> <i>Apie šventes kalbame namie. Labai daug bendraujame šeimoje... tėtis man pasakoja ... (V2)</i>
	Sekmadieninėje jaunimo mokykloje	<i>Močiutė sekmadieninėje mokyklėlėje bendrauja su jaunimu. Daug pasakoja apie tradicijas. (V6).</i> <i>...mokam labai daug giesmių. Jų įrašinėti buvo atvykusi mokslininkų ekspedicija iš Sankt Peterburgo. Močiutė moko jaunimą ir mūsų su sese prašo, kad padėtumėm. (V7)</i>
	Iš įvairių informacinių šaltinių, įskaitant ir muzikos studiją.	<i>...visi kalba. Mokykloje, namie. Per TV. Ir studijoje su jumis kalbam, mokomės dainų, rengiam programą. (V3)</i> <i>... studijoj irgi su jumis kalbam. Ir darom vakarones. Pamenat šiais metais turėjom smagų kalėdinį vakarėlį iki vėlumos su dainom ir vaišėm (V4)</i> <i>Mokykloj kalbėdavo ir namie. Visur. Kai ateina šventės, tai visi tik ir kalba (V5)</i>

Kitas tyrimo klausimas buvo skirtas sužinoti, iš kur vaikai daugiausiai gauna informacijos apie kalendorines šventes. Buvo išskirta 1 kategorija ir 3 subkategorijos (žr. 6 lentelę).

Iš gautų atsakymų galima teigti, kad kai kurie ugdytiniai pagrindę informaciją gauna iš artimųjų rato (žr. 1 subkategorija *Informacija iš šeimos narių*), bet nemaža dalis respondentų specifinės informacijos, būdingos tik jų religijai gauna iš savo religinės bendruomenės (žr. 2 subkategoriją *Sekmadieninė jaunimo mokykla*) „...močiutė sekmadieninėje mokyklėlėje bendrauja su jaunimu. Daug pasakoja apie tradicijas...“ (V6); „...mokam labai daug giesmių. Jų įrašinėti buvo atvykusi mokslininkų ekspedicija iš Sankt Peterburgo. Močiutė moko jaunimą ir mūsų su sese prašo, kad padėtumėm...“ (V7).

Išanalizavus 3 subkategorijos (*Iš įvairių informacinių šaltinių, įskaitant ir muzikos studiją*) atsakymus, galima manyti, kad apklaustieji ugdytiniai lavindami vokalinius įgūdžius bei muzikinius gebėjimus ir tenkindami saviraiškos poreikius, tuo pačiu ugdo ir tarpkultūrinę kompetenciją. Ugdytiniai dalyvaudami jiems patinkančioje veikloje ir prasmingai leisdami laiką „En-den-du“ muzikos studijoje ne tik tenkina saviraiškos poreikius, bet ir patvirtina teorinėje dalyje analizuotą mokslinę literatūrą, kad stiprėja jų kultūrinis išprusimas ir sąmoningumas, atvirumas naujovėms, kūrybiškumas, kultūrinė įžvalga, bei tarpasmeninės komunikacijos įžvalgos (Radzevičienė, 2007).

Kalendorinės šventės, nesutampančios su šeimose švenčiamomis šventėmis (V=7)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Kalendorinių švenčių minėjimai ir kylantys sunkumai dėl skirtingų šventinių datų.	Šventės nesutampa, bet minime ir savo ir tas, kurias švenčia Lietuvoje	... gaila, kad didžiosios metų šventės nesutampa, bet mokykloje ir „En-den-du“ studijoje švenčiame kartu...(V1) Kalėdas mes švenčiame ir jūsų ir savo, bet Šv. Velykos mūsų didžiausia šventė, bet jos labai retai sutampa su jūsų švente...jas švenčiame pagal savo kalendorių.(V6) Liūdna, kad nesutampa, bet dalyvaujame su „En-den-du“ studija šventiniuose renginiuose, tad švenčiame ir su jumis...(V7)
	Nesutampa šventės	„ne, nesutampa... švenčiam šeimoje. Žydų bendruomenė labai tvirta ir draugiška. Močiutė sako, kad šeima yra tvirčiausia, kai abu tėvai – to paties tikėjimo. Tuomet tėvai ir vaikai drauge gali nuoširdžiai švęsti šventes, kyla mažiau problemų dėl vaikų dvasinio ugdymo... mūsų močiutė labai visų gerbiama“ (V2). ...pavasaris mums buvo sunkus. Šventės, ne šventės. Švęsime, kai parvažiuosime namo į Ukrainą... dabar šv. Velykas šventėme skirtingai...(V5)
	Viskas sutampa su Lietuvoje švenčiamomis šventėmis	...mes švenčiame kartu su Lietuvą.. (V3) ...mano tėtis prancūzas, bet jam viskas čia Lietuvoj patinka ir mums šventės visos tinka, kaip ir jums.... (V4)
	Problemos, atsirandančios dėl skirtingų kalendorinių švenčių minėjimo	... kai būna mūsų Šv. Kalėdos arba Velykos mokykloje atostogų nebūna. Jei būtumėmėjusios su sese į rusakalbių mokyklą, tai ten atostogos sutampa su mūsų šventėm...“(V7)

Analizuojant respondentų atsakymus į septintą klausimą ar buvo kalendorinių švenčių Lietuvoje, kurios nesutapo su jų šeimoje švenčiamomis šventėmis ir jei taip, ar iškilo dėl to kokių problemų, buvo išskirta 1 kategorija ir 4 subkategorijos (žr. 7 lentelę).

Paaiškėjo, kad daugumai moksleivių Lietuvoje švenčiamos kalendorinės šventės nesutampa su jų šeimoje švenčiamomis šventėmis, bet jie švenčia kai kurias šventes ir su Lietuvos gyventojais: *Kalėdas mes švenčiame ir jūsų ir savo...(V6)*, t kai kurias šventes švenčia tik pagal savo švenčių kalendorių – Šv. Velykos mūsų didžiausia šventė, bet jos labai retai sutampa su jūsų švente...jas švenčiame tik pagal savo kalendorių(V6). Lietuvoje, kaip ir daugumoje Europos šalių, kalendoriniai metai siejasi su krikščioniškuoju kalendoriumi, kuris neretai siejasi su religiniais įvykiais. Krikščionių ritualiniai metai glaudžiai susiję su Jėzaus Kristaus gyvenimo ciklu, bei Švč. Mergelės Marijos (Bell, 1997). Lietuvoje Šv. Kalėdos ir Šv. Velykos, kaip ir daugelis kitų kalendorinių švenčių yra išskirtos Lietuvos Respublikos valstybinių švenčių kalendoriuje ir sudaro daugumą šventinių (nedarbo) dienų. Tai leidžia daugumai krikščioniškąsias religijas išpažįstančių (ypač katalikų) skirtingų tautybių žmonių jas švęsti bendrai. Kai kuriuos šventimo laiko skirtumus

lemia sentikių ir stačiatikių švenčių laikas, kada dalis švenčių švenčiamos laikantis Julijaus kalendoriaus (13 dienų vėliau negu pagal Grigaliaus). Todėl kai kurie respondentai su liūdesiu paminėjo, kad per jų šventes mokykloje nebūna mokinių atostogų: *kai būna mūsų Šv. Kalėdos arba Šv. Velykos mokykloje atostogų nebūna. Jei būtumėmėjusios su sese į rusakalbių mokyklą, tai ten atostogos sutampa su mūsų šventėm... (V7).*

Kaip teigia mokslininkė Paukštytė-Šaknienė (2013), didelė dalis stačiatikių ir sentikių religijas išpažįstančių žmonių šią šventę švenčia pagal konfesijų palaikomą Julijaus kalendorių, t. y. 13 dienų vėliau nei katalikai. Dažniausiai tai būna darbo dienos, ir per jas švenčiamos Kalėdų šventės skiriasi nuo švenčiamų nedarbo dienomis. Dėl šios priežasties didesnė dalis stačiatikių ir sentikių šventes švenčia namie ir dažniau negu kitos etninės grupės pasikviečia tik kaimynus. Tiems respondentams kurių tėvai gyvena mišrioje santuokoje, problemų dėl švenčių neiškilo: *mano tėtis prancūzas, bet jam viskas čia Lietuvoj patinka ir mums šventės visos tinka, kaip ir jums.... (V4).*

Išanalizavus jaunimo švenčiamas kalendorines šventes paaiškėjo, kad Šv. Kalėdas ir Šv. Velykas jaunimas išskiria kaip tradiciškiausias, iš senelių, tėvų perimtas ir laikomas pačiomis mėgstamiausiomis, kalendorinėmis, šeimos šventėmis (Paukštytė-Šaknienė 2013). Gauti moksleivių atsakymai rodo, kad didžiajai daliai respondentų kalendorinės šventės nesutampa su Lietuvoje švenčiamomis šventėmis, tačiau jų dalyvavimas neformaliojo muzikinio ugdymo veikloje suteikia galimybę kartu su visais švęsti kalendorines šventes ir tuo suteikia daugiau pasitikėjimo savimi, bei lavina su asmenybės pilnavertiškumu susijusius bruožus: kelia savivertę, ugdo atsakomybės jausmą, bendravimą ir bendradarbiavimą; Jie jaučiasi šios visuomenės dalimi, suvokia savo veiklos prasmingumą, bei sparčiau vyksta jų asmenybės raida.

8 lentelė

Kaip manai ar per muziką ir dainas galima pažinti kitas kultūras? (V=7)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Kitų kultūrų muzika	Žydų dainos	<i>Prieš Kalėdas darėm studijoje šventinį vakarą. Tada dainavome žydų kultūros dainas...(V1)</i> <i>Per Kalėdines šventes darėm studijoje vakarėlį. Su sese dainavom daug įvairių dainų. Labiausiai patiko „Tumbalalaika“, po to visi dainavomę šią dainą. Studijos draugams labai patiko, vis prašė dar ir dar ...pasakojau apie ką ši daina...buvo labai smagu mokytį draugus... (V2)</i> <i>....buvo labai jaukus Kalėdinis vakaras „En-den-du“ studijoje. Grupės draugai mus mokė žydų dainą „Tumbalalaika“, pasakojo apie savo tautos istoriją... tą dainą ilgai vis dar niūniuodavau(V6)</i>

		...kai studijos draugai išmokė „Tumbalalaikos“ priedainį, tai planavom visi mokytis šią dainą (V4) ...man įsiminė keli jidiš kalbos žodžiai iš lopšinės „Šlof“ tai reiškia, miegok...(V3)
	Ukrainiečių kalba, bei liaudies dainos	...turim studijoje mergaitę iš Ukrainos, tai mokėmės Ukrainiečių liaudies dainą „Oū y luzi червона калина“. Didelė tragedija ištiko Ukrainą ....stengiamės visi jai padėti...dabar pradėjom mokytis naują dainą pusę jos teksto yra lietuvių kalba, o pusę ukrainiečių... (V6). Mokomės ukrainiečių kalbos, nes norime išmokti dainą ukrainietiška...(V7) ... mes Charkove iki karo kalbėjom rusų kalba, dabar pradėjom kalbėti ukrainietiška...irgi mokausi ukrainietiškus žodžius... karas sustiprino mūsų patriotizmą. Dabar visos dainos tik ukrainiečių kalba...(V3)

Kitu klausimu buvo siekiama sužinoti ar per muziką ir dainas galima pažinti kitas kultūras? Jei taip, su kokiomis kultūromis susipažinai muzikos pagalba? Buvo išskirta 1 kategorija ir 2 subkategorijos (žr. 8 lentelę).

Kaip teigia A. H. Maslow (2006), paauglystėje ypatingą reikšmę asmenybės tapsmui įgyja socialiniai bei aukštesnieji poreikiai – pagarbos ir saviraiškos poreikiai. Pagarbos poreikis – tai poreikis būti gerbiamam, pastebėtam ir pripažintam nors esi ir kitoks. Analizuojant šio tyrimo dalyvių atsakymus galima teigti, kad daugumai malonu girdėti draugų teigiamus įvertinimus, bei matyti studijos draugų susidomėjimą jų atliekamomis dainomis, bei kultūra: *Per Kalėdines šventes darėm studijoje vakarėlį. Su sese dainavom „Tumbalalaika“, po to visi dainavome šią dainą. Studijos draugams labai patiko, vis prašė dar ir dar ...pasakojau apie ką ši daina...buvo labai smagu mokyti draugus... (V2).*

Iš respondentų atsakymų galime teigti, kad muzikos dėka atsirado moksleivių susidomėjimas kita kultūra – *...buvo labai jaukus Kalėdinis vakaras „En-den-du“ studijoje. Grupės draugai mus mokė žydų dainą „Tumbalalaika“, pasakojo apie savo tautos istoriją... tą dainą ilgai vis dar niūniuodavau (V6).* Tai patvirtina teorinėje dalyje darytas prielaidas, kad per muziką galima pažinti ir suprasti kitas kultūras, taip pat muzikos kūrinių analizės metu galima suprasti tautos istoriją, vertybes, išgyvenamas dramas, problemas. Pasak Balčyčio (2012), visos tautos turi savo istoriją, kurią išreiškėdavo per muziką, nes tai daryti buvo gan paprasta ir įdomu. Galima kelti prielaidą, kad mokiniai, besimokydami įvairių muzikinių kūrinių, pajaučia fundamentalų ir transcendentinį muzikos ryšį su jos kilmės vieta.

Papročiai ir tradicijos – tai labai svarbus ir dažnai minimas tautinės tapatybės dėmuo. Vis dėlto patys savaime papročiai ir tradicijos negarantuoja stiprios tautinės tapatybės.

Svarbus kolektyvinės sąmonės formavimosi veiksnys – religija. Pavyzdys būtų žydų istorija. Kadangi religija lemia žydų tautinės tapatybės dalis, nenuostabu, kad Izraelis yra ta šalis, kurioje religija neatskirta nuo valstybės. Kaip teigia A. Bubnys (1998), žydų muzikinio folkloro nėra išlikę daug, kad galėtume paaiškinti kaip žydų genocido, įvykdyto Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje, pasekmes. Ilgus dešimtmečius nebuvo minima daugelio žydų muzikų vardų, buvo pamirštas jų meninis paveldas, atsiribota nuo litvakiškų Lietuvos kultūrinės praeities sluoksnių. Kultūrinio genocido pagimdytas mentalitetas, ignoruodamas visa, kas buvo susiję su žydiška Lietuvos praeitimi paskatino jaunimą domėtis žydų kultūra, nes kas uždrausta kelia dar didesnę norą pažinti. Todėl iš respondentų atsakymų galime teigti, kad žydų kultūra studijos ugdytiniams kelia ypatingą susidomėjimą: „... *mus mokė žydų dainą „Tumbalalaila“; pasakojo apie savo tautos istoriją... tą dainą ilgai vis dar niūniuodavau“ (V6), „...kai studijos draugai išmokė „Tumbalalailos“ priedainį, tai planavom visi mokytis šią dainą“ (V4).*

Norėdami išsaugoti savo tapatumą ir išlikti, kiekvienas turime kelti sau iššūkį – suprasti ir išlaikyti tai, ką paveldėjome iš savo tėvų, senelių, prosenelių, neabejoti savo pačių kultūra ir istorija, suprasti ir domėtis, kur mūsų tikrosios šaknys, kuo esame dabartyje, kuo galime būti ir ką palikti ateinančioms kartoms. Karas Ukrainoje pasikesino į Ukrainiečių tapatumą, kultūrą ir jų istoriją. (žr. 2 subkategorija Ukrainiečių kalba, bei liaudies dainos) iš respondentų atsakymų suprantame, kad karas gal ir atėmė iš žmonių namus, bet paskatino dar labiau domėtis savo gimtąją kalba (... mes Charkove iki karo kalbėjom rusų kalba, dabar pradėjom kalbėti ukrainietiška...irgi mokausi ukrainietiškus žodžius... karas sustiprino mūsų patriotizmą. Dabar visos dainos tik ukrainiečių kalba. “(V3), kitas respondentas teigė, kad „*Mokomės ukrainiečių kalbos, nes norime išmokyti dainą ukrainietiška...“ (V7).*

Apibendrinant respondentų atsakymus galima teigti, kad dainos yra puikus įrankis susipažinti su kita kalba, bei kultūra. Tarpkultūrinis ugdymas šiuo atveju nėra ugdomas sąmoningai, tačiau jis „išsilieja“ į bendrą muzikinio ugdymo turinį, t.y. aptariant kūrybinių kilmę, konkrečios tautos muzikinės kultūros aspektus, panašumus ir skirtumus lyginant su kitų tautų dainomis, muzika. Tokiu būdu yra plečiamas mokinių pasaulėvaizdis, suteikiamos konkrečios žinios, netiesiogiai formuojamas kitoniškumo suvokimas ir priėmimas, tarptautinė tolerancija.

Analizuojant klausimą, ar pažintis su kitomis kultūromis per muziką yra naudinga mokiniams, buvo išskirta 1 kategorija ir 2 subkategorijos (žr. 9 lentelę).

Ar pažintis su kitomis kultūromis per muziką yra naudinga mokiniams? (V=7)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Susipažinimas su kultūromis	Pažintis yra naudinga	<i>Mane sudomino jidiš kalba... (V3)</i> <i>Man įdomu susipažinti su kitokia kultūra... patinka ragauti kitokį maistą (V4)</i> <i>Smagu išmokti kitos kalbos... smagu dainuoti kita kalba, nors ir ne visus žodžius suprantu ... (V6).</i> <i>Man patinka mokytis ką nors naujo, nežinomo. (V7).</i> <i>Mokymasis kitos kalbos mus suartina (V1).</i> <i>...labai susidraugavom su mergaite kuri yra pabėgusi iš Ukrainos...besimokydami jos dainos labai susidraugavome (V5).</i>
	Neturiu nuomonės	<i>Nežinau....neturiu nuomonės. (V2)</i>

Išanalizavus gautus duomenis, galima teigti, kad daugumai respondentų pažintis su nauja kultūra yra naudinga ir įdomi – „*Mane sudomino jidiš kalba... (V3)*“; „*Man įdomu susipažinti su kitokia kultūra“ (V4)*“.

Remiantis tyrimo duomenimis, akivaizdu, kad gilintis ir įsisavinant kitų kultūrų muzikinę patirtį, vaikai tampa tolerantiškesni, gerėja komunikacijos įgūdžiai, tuo pačiu lavėja užsienio kalbos įvaldymas. Dainuodami ne tik savo, bet ir kitų tautų tradicines dainas, vaikai susipažįsta su tos tautos kultūra, menu, tradicijomis, religija, santvarka, žmonių papročiais, pasaulėjauta.

Analizuojant respondentų atsakymus į klausimą, kokias asmenines savybes tau padeda išsiugdyti muzika, buvo išskirta 1 kategorija ir 2 subkategorijos (žr. 10 lentelę).

Kokias asmenines savybes tau padeda išsiugdyti muzika? (V=7)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Savybės, išugdytos muzikos pagalba	Atsakomybė, tolerancija	<i>Muzika man yra viskas: tai ir laisvalaikis ir ateities planai. Noriu būti dainininkė. Planuoju savo ateitį sieti su muzika...padeda išsiugdyti atsakomybę, kantrybę..(V3)</i> <i>Gal atsakomybę ... (V1)</i> <i>Gilinu savo žinias, kai mokausi kitos kalbos... ugdau kantrybę...(V2).</i>
	Praplečia akiratį, suvokimą	<i>...daugiau sužinojau apie muziką ir žmones ... (V6)</i> <i>Per muziką galiu pažinti žmones. Muzikos pagalba man drąsiau susipažinti su kitais...(V5)</i> <i>Pareigą, atsakomybę... praplečia akiratį ir toleranciją kitoniškumui...(V7).</i> <i>Pažinau kitos kultūros žmones. Jei ne meilė muzikai, nebūčiau su jumis susipažinusi.... turiu galimybę bendrauti kitokios kultūros aplinkoje...(V4)</i>

Muzika ugdytiniams teikia visokeriopą naudą – plečia jų bendrąsias, asmenines kompetencijas: „*Gilinu savo žinias, kai mokausi kitos kalbos...*“ (V2), „...*turiu galimybę bendrauti kitokios kultūros aplinkoje...*“ (V4).

Remiantis tyrimo duomenimis, akivaizdu, kad šie duomenys koreliuoja su mokslinės analizės metu išskirtais aspektais, kad neformalaus muzikinio ugdymo kontekste mokiniai įgyja tam tikras tarpkultūrines kompetencijas: susipažįstama su kitų šalių gyvenimu, analizuojamas kitų šalių mentalitetas, vystosi užsienio kalbos mokėjimas (Laužackas, 2005).

Atsakymuose respondentai minėjo, kad „*Muzika man yra viskas: tai ir laisvalaikis ir ateities planai. Noriu būti dainininkė...*“ (V3) Akivaizdu, kad muzikos studiją lankančių moksleivių požiūriu – dainavimas didžiausias jų pomėgis, nes dainuojant jie atsipalaiduoja, patiria muzikavimo džiaugsmą ir pan. Ugdytiniai dalyvauja jiems patinkančioje veikloje, jie prasmingai leidžia laisvalaikį, tenkina saviraiškos, bendravimo poreikius, bendradarbiauja grupėje – taip sudaroma galimybė ugdyti(s) socialinę kompetenciją.

Apibendrinant galima teigti, kad kultūra yra žmogaus veiklos produktas: žmogus, gimdamas ir veikdamas tam tikroje kultūroje, perima jos modelį ir veikiant įvairioms gyvenimo aplinkybėms savo kultūrą platina ir asimiliuoja su kitomis kultūromis. Muzikos tarpkultūriškumo esminis aspektas – bendravimo ir susipažinimo su kitomis kultūromis funkcija, jų pajautimas. Dainuodami ne tik savo, bet ir kitų tautų tradicines dainas, vaikai susipažįsta su tos tautos kultūra, menu, tradicijomis, religija, santvarka, žmonių papročiais, pasaulėjauta. Neformalus muzikinis ugdymas daro įtaką charakterio savybių formavimuisi, ugdo kitas kompetencijas.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad kultūra – kompleksinė, daugiafunkcinė visuma, apimanti žinias, tikėjimą, meną, moralę, teisę, papročius, įgytus žmogaus, o muzika yra vienas kultūros elementų. Muzikos pagalba galima plėsti akiratį, įgyti kultūrinių žinių, komunikuoti tarpusavyje bei lavinti tarpkultūrinius gebėjimus. Tarpkultūriškumo samprata apibūdina kitų kultūrų, sociokultūrinių grupių pažinimą, paaiškina ryšius tarp kultūrų, tarpkultūrinių panašumų paieškas. Tarpkultūrinis ugdymas yra kultūros procesas, kurio metu vyksta sąveika tarp skirtingų tam tikros visuomenės komponentų ir jų poreikių.
2. Neformalusis muzikinis ugdymas – kryptinga veikla, papildanti švietimo ir mokymo sistemas. Pagrindinis neformalaus ugdymo tikslas – tobulinti ir spartinti individo socializacijos procesą, vystyti kūrybines galias, formuoti laisvalaikio kultūrą, užtikrinti užimtumą, tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.
3. Muzika yra vienas esminių tarpkultūrinio ugdymo elementų, civilizacijos išdava. Muzikos pagalba galima lavinti ir plėsti akiratį, įgyti tarpkultūrinių žinių, muzikos garsais visuomenės ir kultūros gali komunikuoti tarpusavyje, perduoti kultūrinius-socialinius pranešimus. Tarpkultūrinio muzikinio ugdymo įvairovė turi būti plečiama repertuaro klausimu ir tokiu būdu įvesti į tradicijų įvairovę. Muzika suvokiama ir vertinama kaip savos ir svetimos kultūros įsisavinimo raktas: tai yra mainai tarp įvairių muzikinių – socialinių grupių ir mūsų pačių kultūrų ir subkultūrų.
4. Atliktus kokybinį tyrimą Šiaulių menų mokyklos muzikos studijoje „En-den-du“, galima teigti, kad ugdytiniai muzikuodami neformalioje muzikinėje veikloje įgyja ne tik konkrečių muzikinių žinių ir gebėjimų, bet ir susipažįsta su kita kalba, kultūra, plečia pasaulėvaizdį, formuoja(si) kitoniškumo suvokimą, priėmimą, bei toleranciją. Atliktas tyrimas parodė, kad neformalusis muzikinis ugdymas gali būti sėkmingai taikomas ugdant asmenines, specialiąsias, socialines ir tarpkultūrines moksleivių kompetencijas.

LITERATŪRA

1. Aristotelis. (1997). Politika. P. 312 Vert. M. Strockis. Vilnius: ALK/Pradai;
2. Balčytis E. (2012). Muzikinio ugdymo labirintais. Šiauliai: ŠU leidykla;
3. Balčytis E. (2005). Kompleksinio muzikinio ugdymo koncepcija. Kūrybos erdvės. Nr. 2. P. 13-21. Šiauliai: ŠU.
4. Banks J. A. and McGee Banks Ch. A. (2007). Multicultural Education: Issues and perspectives. Sixth edition. University of Washington, Bothell.
5. Bendrųjų kompetecijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymas: integruojamosios ir prevencinės programos [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/11+pr.Integruojamosios+ir+prevencin%C4%97s+programos%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/11+pr.Integruojamosios+ir+prevencin%C4%97s+programos%20(2).pdf)
6. Bielskienė J. Duoblienė L., Tamulionytė E. (2012). Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui. Metodinė priemonė. [žiūrėta 2022-02-17]. Prieiga per internetą: <https://tja.lt/wp-content/uploads/2021/05/Tarpkulturinis-ugdymas-3-104-psl-2.pdf>
7. Byram M. ir Zarate G. (1997). Definitions, objectives and assessment of sociocultural competence. Strasbourg: Council of Europe.
8. Carey Ch.(2007). Entrepreneurs as Educators: The Case of the Creative Industries in the UK [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/10.5367/000000007783099809>
9. Čepienė A. (2010).Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo/si metodologija : metodinė priemonė [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/1242e23a-c70a-4769-984f-5c9774cb1285/details>
10. Čiubrinskas V. (2007). Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos. Kaunas: VDU leidykla;
11. Diskienė D. Marčinskas, A. (2007). Lietuvos vadybinis potencialas. Vilnius: VU leidykla;
- Emmanuel D., T. (2003). An Immersion Field Experience an Undergraduate Music Education Course in Intercultural Competence. *Journal of Music Teacher Education*, Vol. 13 no. 1, 33-41. [žiūrėta 2022-04-05]. Prieiga per internetą: <http://jmt.sagepub.com/content/13/1/33.extract#>
12. Geistmann Ch. (2002). Interkulturelle Kompetenz– eine wichtige und förderbare Fähigkeit. [žiūrėta 2022-02-25]. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=gnLaTnLRFyMC&oi=fnd&pg=PR5&dq=Geistman>

[n+\(2002\)&ots=Xk_BkZMsh8&sig=3ScYLOM7yEsneJZaTePKEc-USKA&redir_esc=y#v=onepage&q=Geistmann%20\(2002\)&f=false](#)

13. Gemar G. (2014). Influence of cultural distance on the internationalisation of Spanish hotel companies.// *Tourism & Management Studies*, 10 (1), 31-36. [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: <https://www.redalyc.org/pdf/3887/388743881005.pdf>
14. Gillert A. (2003). Intercultural Learning T-kit. Nr. 4 [žiūrėta 2022-03-02]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=GLs54j3hZeUC&oi=fnd&pg=PA7&dq=Gillert+A.,+2003,+Intercultural+Learning+T-kit.+Nr.+4&ots=u093MdCbN4&sig=0laFENEE5oQYDfpyO3NgrX5T0bw&redir_esc=y#v=onepage&q=Gillert%20A.%20%202003%20%20Intercultural%20Learning%20T-kit.%20Nr.%204&f=false
15. Girdzijauskienė R. (2013). Profesional Competence of a Music Teacher: Pedagogue versus Musician. *European Perspectives on Music Education*. Insbruk, Esslingen, Bern-Belp: Helbling. P. 209-221.
16. Gordonas E., Cameronas Ch. (1999). *Vaiko muzikalumo puoselėjimas*. Vilnius.
17. Gundara J.S. (2000). Tarpkultūrinės politikos Europos Sąjungoje apžvalga [žiūrėta 2022-05-02]. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0952391940050101>
18. Herbrand F. (2000). *Interkulturelle Kompetenz, Wettbewerbsvorteil in der globalisierenden Wirtschaft*. Haupt Verlag: Bern, Stuttgart, Wien. S.1-6, 38-55.
19. Hofstede, G., Hofstede, G. J. (2005). *Cultures and organizations. Software of the mind*. New York [žiūrėta 2022-04-15]. Prieiga per internetą: <http://homecont.ro/pitagora/Hofstede-4-dimensiuni.pdf>
20. Jakavičius, V. (1998). *Žmogaus ugdymas*. Kaunas: Šviesa;
21. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis;
22. Juknytės – Petreikienės I. (2007) *Internacionalizuotų studijų kokybės vertinimas: teorija ir praktika*. [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: http://skktg.vdu.lt/downloads/AMK_Nr.10_48-77.pdf
23. Kačerauskas T. (2008). Historical and cultural memory in the evolving national and European identity existential identity and memory of a nation [žiūrėta 2022-04-10]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367162839851/J.04~2008~1367162839851.pdf>

24. Kavolis V.(1986). Pilietinės visuomenės kontūrai Metmenyse 1986–1996 m. [žiūrėta 2022-03-15]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367179755252/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
25. Kroeber Al., Kluchohn C. (1952). Kultūra: kritinė sąvokų ir apibrėžimų apžvalga. [žiūrėta 2022-03-19]. Prieiga per internetą: <https://psycnet.apa.org/record/1953-07119-001>
26. Kuzmickas B. (2013). Vertybės kultūrų kontekstuose [žiūrėta 2022-04-09]. Prieiga per internetą:<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16877/9789955195405.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
27. Laužackas R., Stasiūnaitienė E., Teresevičienė M. (2005). Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokymesi. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
28. Leonavičius J. (1993). Sociologijos žodynas. Vilnius: Academia.
29. Lepaitė D. (2001). Kompetenciją plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
30. Lewis B. (2002). What Went Wrong?– Western Impact and Middle Eastern Response [žiūrėta 2022-04-12]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=Eqj0gSKyPL8C&oi=fnd&pg=PP6&dq=Lewis+2002&ots=WDF8A66vY5&sig=SNsXI4-adDliF_vgdg-UOwIVDjs&redir_esc=y#v=onepage&q=Lewis%202002&f=false
31. Lietuvos respublikos švietimo įstatymas, (2011).Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2012 [žiūrėta 2022-03-30]. Prieiga per internetą: <https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/svietimas/neformalus%20ugdymas/KONCEPCIJA%202012%2003%2029%20isak%20Nr.%20V-554.pdf>
32. LR Švietimo įstatymas (2003). [žiūrėta 2022-03-19] Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.214236>
33. Lukšienė M. (2013). Jungtys. Vilnius: Alma Littera; Vilnius,2013
34. Lukšienė M. (2010). Žmogaus ugdymas kultūroje ir kultūros – žmoguje [žiūrėta 2022-03-02]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=73962>
35. Maceina A. (1991). Raštai. Vilnius: Mintis.
36. Macionis J. J. (2003). Sociology. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall;
37. Matonis V. (1991). Muzika. Asmenybė. Kultūra. Vilnius: Muzika;

38. Matonis V. (2003). Moksleivių meninių nuostatų formavimas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas
39. Moore G. (2009). Sociocultural perspectives on multicultural music education: reappraising the content of music curricula in Ireland. Sociocultural perspectives on multicultural music education. 282-306. [žiūrėta 2022-03-15]. Prieiga per internetą:
40. <https://dspace.mic.ul.ie/bitstream/handle/10395/1478/Moore;jsessionid=403A4EF1AF4D7B85D3157A10544CFB65?sequence=2>
41. Muir P. (2007). Toward Culture: Some Basic Elements of Culture-based Instruction in China's High Schools. Sino-US English Teaching, Volume 4, No. 4 (Serial No.40), p.: 38-43. [žiūrėta 2022-02-25]. Prieiga per internetą: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/38996311/toward_culture_some_basic_elements_in_cultural-based_instruction_Sino-US_English_Teaching_Issue_4_2007-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1654027842&Signature=JU5IAvEk0eYhVOE-EtWCaimNSdqHpi2afj40ANZU4g8rM50RG~6wjewHP8WXJ1cGreHWuUhk9NcXi3-29snf3By1Xq~ogPtEcBsn4-0rW1XkNwlxPMDzeCQVtJEGwyuaARyaef4sRBWGlX2fpW9mfbGbvdMILDEgNvbmcf5eiAhXZ9en-tS~sddcEM0mu5eCSUbm16~EE7dCEfAyoahESlfI2QbPE3Q7eWd8M~X3tsU5Cr0GZ7Rtwfgq0DsUgd~Pie~RSBz89bC0~Ge0OzWToP~EjJaic3WCHbXzkybArH5IH73vARbnoNESofH5fwalPImnMqxix2FhnSu07OKQ_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA
42. Muzikos enciklopedija. (2003). T. II: I – N. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidyba;
43. O'flynn J.(2005). Re-appraising ideas of musicality in intercultural contexts of music education. // International Journal of Music Education, Vol 23(3) 191-203. [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: https://scholar.google.lt/scholar?hl=lt&as_sdt=0%2C5&q=J.+O%E2%80%98flynn+%282005%29&btnG=
44. Petkevičiūtė N. Ir Budaitė R.(2005) Vadovų tarpkultūrinė kompetencija Lietuvos organizacijose. [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367182329008/J.04~2005~1367182329008.pdf>
45. Piaget J. (2002). *Vaiko kalba ir mąstymas*. Vilnius: Aidai.

46. Piličiauskas A. (2002). Kultūra kaip muzikinio ugdymo tikslas // Muzikinio ugdymo aktualijos : metodinių straipsnių rinkinys studentams ir mokytojams. Šiaulių universiteto leidykla.
47. Pruskus V. (2013). Kultūros samprata ir inkultūrizacijos procesas tarpkultūrinės komunikacijos kontekste.// Filosofija. Sociologija. T. 24. Nr. 3, p. 121–130. [žiūrėta 2022-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=12043>
48. Pruskus V. (2004). Kultūros šoko fenomenas ir jo įveikimo galimybės. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija;
49. Pruskus V. 2010. „Stereotipai ir jų devizualizacija tarpkultūrinėje komunikacijoje“, Filosofija. Sociologija 21(1): 29–37.
50. Ramanekienė I. (1998). Papildomasis ugdymas. Šiauliai: Šiaurės Lietuva;
51. Rey M. (1992). Training Teacher in Intercultural Education. Strasbourg: Council of Europe.
52. Rinkevičius Z. (2006). *Žmogaus ugdymas muzika*. Klaipėda.
53. Rinkevičius, Z., Rinkevičienė, R. (2006). *Žmogaus ugdymas muzika*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
54. Robertson R. (2002). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage.
55. Robertson R. (2003). *Globalization: Culture and Identity*. London: Sage.
56. Ruškus J. (2009). Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai : mokslo studija [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/172cb062-b8cc-4366-bbeb-616c11e69b98/details>
57. Sankauskienė R. (2009). Ikimokyklinio muzikinio ugdymo metodika. Panevėžys: Panevėžio kolegija;
58. Shepherd J. (2007). Muzika kaip kultūros tekstas: Naujosios muzikos antologija./sud. Goštautienė R., p. 161-186. Vilnius: Apostrofa.
59. Shepherd J. (2007). Muzika kaip kultūros tekstas: Naujosios muzikos antologija./sud. Goštautienė, R., p. 161-186. Vilnius: Apostrofa.
60. Singer M. R. (1998). *Perception and Identity in Intercultural Communication*. Yarmouth: The Free Dictionary.
61. Smith A. D. (2004). Nations and national identity: a critical assessment. *Nations and Nationalism* 10(1/2), 125–141. [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1354-5078.2004.00154.x>

62. Šilėnienė, B., Magienė, E. (2012). Lietuvių literatūros vadovėlių XI-XII klasėms analizė tarpkultūriškumo ugdymo galimybių aspektu. *Mokytojų ugdymas*, Nr. 19 (2), p. 53-74. [žiūrėta 2022-03-10]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2012~1368127678188/>
63. Švietimas visiems UNESCO iniciatyvos įgyvendinimas Lietuvoje [žiūrėta 2022-02-10]. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2018/04/Svietimas-visiems-2015_unesco.pdf
64. Tamošiūnas T.(2008). Kaimiškųjų vietovių plėtros pokyčiai Šiaulių apskrityje [žiūrėta 2022-03-11]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367161849343/>
65. Tamošiūnas T. (2009). Daugiakultūriškumo kontekstas. Vilnius: Kriventa.
66. Tarptautinių žodžių žodynas (2001). Vilnius: Alma littera.
67. Утехина А.Н. (2012). Межкультурная дидактика [žiūrėta 2022-05-05]. Prieiga per internetą: <https://elibrary.ru/item.asp?id=21554375>
68. Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija (2008). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2022-04-10]. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/8_Vaikų-ir-jaunimo-kultūrinio-ugdymo-koncepcija.pdf
69. Valstybinės švietimo 2013-2022 metų strategijos [žiūrėta 2022-04-10]. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/07/Valstybines-svietimo-strategijos-igyvendinimo-pusiaukele_internetinis.pdf
70. Vaitkevičius J. V., Miliūnienė L., Bakanovienė T. (2008). Neformalaus ugdymo organizavimas mokykloje ir už jos ribų: mokinių požiūrio analizė. Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 4(20). P.252-257 85.
71. Velička E. (1995). Muzikinis ugdymas pradžios mokykloje. Žvirblių takas Nr. 1, p. 53 –56
72. Velička E. (1995). Garsų ir tylos paslaptys. Kaunas.
73. Žydžiūnaitė, V., Lepaitė, D., Bubnys, R., Čepienė, A. (2010). Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo/si metodologija. Metodinė priemonė. Vilnius. [žiūrėta 2022-02-18]. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/gvsc1/Downloads/TK_metodologija.pdf;
74. Weinert F. (2001). Concept of competence: a conceptual clarification. In Defining and selecting key competencies. Rychen, D. S; Salganik, L. H. (eds.). Hogrefe & Huber Publishers, p. 45–65. ISBN 0-88937-248-9